

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

Jurgita Vikrauskaitė

Lietuvių filologijos specialybės dieninio skyriaus
IV kurso studentė

Asmenų pavadinimai Joniškio šnektose

Bakalauro darbas

Darbo vadovė
prof. dr. Genovaitė Kačiuškienė

Šiauliai,
2010

TURINYS

IVADAS	3
I. GIMINYSTĖS RYŠIUS APIBŪDINANTI LEKSIKA	5
II. ASMENŲ PAVADINIMAI DLKŽe	7
2.1. Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai DLKŽe	7
2.2. Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai DLKŽe	8
2.3. Substantivum mobile pavadinimai DLKŽe	8
III. ASMENŲ PAVADINIMAI JONIŠKIO ŠNEKTOSE	10
3.1. Giminystės asmenų pavadinimų grupė	10
3.2. Amžiaus grupė	15
3.3. Socialinį statusą nusakanti asmenų grupė	17
3.4. Kraujo ryšį nusakanti asmenų grupė.....	19
3.5. Kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė	21
IV. ASMENŲ PAVADINIMŲ DARYBINĖS GRUPĖS	22
5.1. Asmenų pavadinimų priesaginiai vediniai.....	22
5.2. Asmenų pavadinimų priešdėliniai ir galūniniai vediniai	27
5.3. Dūriniai	28
IŠVADOS	30
BAKALAURO DARBO SANTRAUKA	32
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	32
ŠALTINIAI	34
LITERATŪRA	34
PRIEDAI	36
1 priedas. Asmenų pavadinimai Joniškio šnektose	36
2 priedas. Santrumpų sąrašas	51

IVADAS

Joniškio šnektos yra vakarų aukštaičių šiauliškių patarmės smulkesnis vienetas. Šios šnektos apima Joniškio miestą ir maždaug 15–20 kilometrų plotą apie šį miestą į pietus Šiaulių link. „Šioje aukštaičių patarmėje mišrieji dvigarsiai *am, an, em, en* ir nosiniai balsiai *q, ę* tariami taip pat kaip bendrinėje kalboje. Nuo vakarų aukštaičių kauniškių šiauliškiai skiriasi visuotiniu kirčio atitraukimu, galūnių redukcija ir kirčiuotų pagrindiniu kirčiu *u, i* ilginimu“ (Bartkutė ir kt. 2001: 13). Vakarų aukštaičių šiauliškių tarmę yra tyrinėję: Zigmas Zinkevičius knygoje „Lietuvių kalbos dialektologija“ (1994), Elenos Grinaveckienės, Aldonos Jonaitytės, Kazio Morkūno, Birutės Vanagienės, Aloyzo Vidugirio parengtoje chrestomatijoje „Lietuvių kalbos tarmės“ (1970) aptariami lietuvių kalbos tarmių pagrindiniai bruožai.

Apie pačią Joniškio šnektą yra parengta nedaug mokslinių darbų: Nerijos Bartkutės, Rasos Dumčiūtės, Aušros Kaikarytės, Linos Kazlauskaitės, Janinos Švambarytės-Valužienės išleista mokomoji knyga „Joniškio šnektų pratimai ir tekstai“ (2001), artima nagrinėjamai temai yra Genovaitės Kačiuškienės, Švambarytės-Valužienės, Irenos Kruopienės parengtas straipsnis „Moteriškos lyties asmenų pavadinimai lietuvių kalboje“ (2008). Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai pateikiami Jurgitos Vikrauskaitės tezėse „Vyriškosios giminės asmenų pavadinimai Joniškio šnektose“ (2010). Visas apskritai asmenų pavadinimų vartojimas *Joniškio šnektose* iki šiol nebuvo tyrinėtas.

Šio bakalauro darbo **objektas** – vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimai *Joniškio šnektose*. **Tikslas** – išanalizuoti šiose šnektose vyriškąją ir moteriškąją lytį įvardijančius leksinius vienetus.

Bakalauro darbo **uždaviniai**:

- 1) aptarti asmenų pavadinimų vartojimą *Joniškio šnektose*;
- 2) išanalizuoti vyriškąją ir moteriškąją lytį įvardijančius pavadinimus, išrinktus iš rengiamo *Joniškio šnektų žodyno* kartotekos;
- 3) išsiaiškinti, kokie darybos elementai vyrauja minėtose šnektose, sudarant asmenų pavadinimus.

Pagrindiniai moksliniai darbai, susiję su nagrinėjama tema – Rūtos Buivydienės „Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai“ (1997) ir jau minėtas Kačiuškienės, Švambarytės-Valužienės, Kruopienės straipsnis „Moteriškos lyties asmenų pavadinimai lietuvių kalboje“ (2008). Darbas buvo atliktas skaičiavimo, aprašomuoju ir gretinamuoju metodais: remiantis *Joniškio šnektų žodyno*

kartotekos medžiaga, buvo renkami, skaičiuojami ir klasifikuojami pavyzdžiai, apibūdinantys vyrišką ir moterišką lytį (vėliau analizuojami bakalauro darbe), gretinami abi lytis įvardijantys pavadinimai.

Rašant bakalauro darbą, buvo remtasi rengiamo *Joniškio šnektų žodyno* kartotekos medžiaga. Tyrimo medžiagą sudaro: pamatiniai žodžiai, kurių iš viso DLKŽe¹ buvo rasta 81, ir leksiniai šių vienetų variantai (vediniai ar tarminiai variantai), jų surinkta per 400² iš rengiamo *Joniškio šnektų žodyno* kartotekos. Renkant ir klasifikuojant medžiagą, buvo atsižvelgiama į įvairius kriterijus: paisoma ryšio tarp skirtingų kartų, kraujo ryšio, giminystės bendrumų ir kultūrinio bei socialinio -ekonominio statuso (plg. Kačiuškienė ir kt. 2008: 29; Čepaitienė 2005: 121).

Bakalauro darbą sudaro keturios pagrindinės dalys. **Pirmojoje dalyje** trumpai aptariama giminystės ryšius apibūdinančios leksikos specifika, jos tyrinėjimo istorija.

Antrojoje dalyje apibrėžiami vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimai, remiantis DLKŽe medžiaga.

Trečiojoje bakalauro darbo dalyje aptariami asmenų pavadinimai *Joniškio šnektose*. Trumpai supažindinama, kaip buvo renkama medžiaga, pagal ką ji skaidoma ir klasifikuojama. Pateikiama aptariamų, nagrinėjamų pavyzdžių analizė.

Ketvirtojoje dalyje pateikiamos ir aptiriamos darybinės vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenis įvardijančių pavadinimų grupės.

Darbo pabaigoje pateikiami priedai, kuriuose – visi surinkti pavyzdžiai iš rengiamo *Joniškio šnektų žodyno* kartotekos ir pirmame priede bei visame bakalauro darbe vartojamų sutrumpinimų sąrašas.

¹ DLKŽe – elektroninis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Toliau sutrumpinimus žr. 2 priede.

² Moterišką lytį įvardijantys asmenų pavadinimai buvo paimti iš Kačiuškienės, Švambarytės-Valužienės ir Kruopienės straipsnio „Moteriškos lyties asmenų pavadinimai lietuvių kalboje“ (2008).

I. GIMINYSTĖS RYŠIUS APIBŪDINANTI LEKSIKA

Giminystės pavadinimų leksikos ypatumus išsamiausiai yra tyrinėjusi Buivydienė knygoje „Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai“ (1997), kur detaliam aptariami vedybų giminystės pavadinimų ypatumai, apibrėžiama pati giminystės sąvoka. Buivydienės teigimu (1997: 201), lietuvių kalboje giminystę įvardijančių žodžių yra apie 190.

Buivydienės knygoje „Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai“ (1997) vedybų giminystės sąvoka apibrėžiama taip: „tai santykiai, susiklostantys: 1) tarp asmens ir jo santuokos partnerio giminaičių ir 2) tarp abiejų sutuoktinių giminaičių“ (Buivydienė 1997: 15). Remiantis autorės žodžiais, būtų galima teigti, kad vedybų giminystės svarbiausias objektas yra sutuoktiniai – vyras ir žmona bei santykiai, kurie susiklosto tarp jų pačių ir jų giminaičių.

Giminystės ryšius nusakančius pavadinimus, jų kilmę yra aptaręs Antanas Salys straipsnyje „Mūsų gentivardžiai“ (1986). Autoriaus teigimu (1986: 17), giminystė gali būti kraujo (igimta) ir vedybinė. Tačiau pažymėtina tai, kad, vartojant abi sąvokas (kraujo ir vedybų giminystės), nėra pabrėžiamas koks nors skirtumas, įvardijama vienodu leksiniu vienetu – giminaitis. Priešingai nei Buivydienė, Salys labiau gilina ne į vedybų, o į kraujo giminystės pavadinimus. Kalbininkas teigia (1986: 17), kad giminystė gali būti skiriama tiesioji ir šalutinė, kur įsivyrąja laipsniai, arba vadinamosios kartos. Reikia pažymėti, kad Salys išskiria ir vadinamuosius pusinius giminaičius, kurie atsiranda: „1) tarp pirmųjų vedybų vaikų ir antravvyrio arba antrapatės, 2) tarp ne vieno tėvo ar ne vienos motinos vaikų ir 3) tarp našlių vedybomis suvestų vaikų“ (Salys 1986: 25). Plačiąja prasme giminystės pavadinimų sąvoką būtų galima apibrėžti kaip santykius, kurie žymi kraujo ryšį, arba kaip santykius tarp žmonių, atsiradusius jiems susituokus. Kaip matyti, Salys ir Buivydienė išskiria dviejų tipų giminystę.

Keliant giminystės pavadinimų kilmės klausimą, būtina atkreipti dėmesį ir į šios srities mokslinius darbus. Jau anksčiau minėtieji kalbininkai savo darbuose mėgino trumpai aiškinti žodžių kilmės klausimus, tačiau išsamiausiai tai yra padaręs Algirdas Sabaliauskas knygoje „Lietuvių kalbos leksika“ (1990). Čia autorius pateikia lietuvių kalbos žodžius, kurie yra kilę (arba gali būti kilę) iš įvairių kitų kalbų žodžių. Šalia kūno dalių, augmenijos, gyvūnijos pavadinimų pateikiamas ir giminystės pavadinimų kilmės aiškinimas. Be šios knygos, žodžių kilmės aiškinimų galima rasti ir populiariai parašytoje jo knygoje „Žodžiai pasakoja“ (1965). Kai kuriuos žodžius, nusakančius giminystės ryšius, yra gvildenęs Kazimieras Būga straipsnyje „Литовское название „внука“ anūkas и nepuotis“ (1958), kur kalbininkas aiškinasi, iš kur kilo lietuviška priesaga -ūkas, ir kodėl negali būti -ukas žodyje anūkas.

Šiaurės Lietuvoje vartojamus moteriškosios lyties asmenų pavadinimus yra tyrinėjusios Kačiuškienė, Švambarytė-Valužienė, Kruopienė straipsnyje „Moteriškos lyties asmenų pavadinimai lietuvių kalboje“ (2008), kur, be kitų išskiriamų moteriškosios lyties asmenų pavadinimų grupių, apibūdinama ir giminystės ryšius nusakanti pavadinimų grupė. Čia moteriškosios lyties giminystės pavadinimai yra analizuojami leksiniu ir darybiniu aspektu, visai nesigilinant į jų kilmę.

II. ASMENŲ PAVADINIMAI DLKŽe

Remiantis DLKŽe, DLKG, Buivydienės knyga „Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai“ (1997), Salio straipsniu „Mūsų gentivardžiai“ (1986), vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenis galima apibrėžti kaip asmenis, kurių pavadinimai reiškiami gramatinėmis vyriškosios ir moteriškosios giminės kategorijomis.

2.1. Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai DLKŽe

Iš DLKŽe buvo išrinkti tokie vyrišką lytį apibūdinantys leksiniai vienetai (29 vienetai): *bėrnas* (3) 1. šnek. ‚vaikinas, jaunikaitis, nevedęs vyras‘; 2. *psn.* ‚metams samdomas jaunas ūkio darbininkas‘; *berniukas* (2) 1. ‚vyriškosios lyties vaikas‘; 2. *malon.* ‚vaikinas‘; *bernūžis* (2) *malon.* ‚jaunas, nevedęs vyras‘; *brólis* (1) 1. ‚vyriškosios lyties žmogus kitiems savo tėvų vaikams‘; 2. *tarm.* ‚pajaunys‘; 3. *prk.* ‚tos pačios aplinkos, bendrų interesų vyras; artimas, bendras, bičiulis, draugas‘; 4. *bažn.* ‚brolijos narys; vienuolis‘; *brólvaikis* (1) ‚brolio vaikas‘; *dėdė* v. (2) 1. ‚tėvo ar motinos brolis‘; 2. *šnek.* ‚kiekvienas senesnis vyras (ppr. vaikų kalboje)‘; *įsūnis* (1) ‚įsūnintas berniukas‘; *ítėvis* (1) ‚vyras, įsisūnijęs ar įsidukrinęs vaiką‘; *įvaikis* (1) ‚įvaikintas asmuo‘; *jaunikis* (2) ‚vedantis vyras, jaunasis‘; *krikštāsūnis* (1) ‚berniukas nešusiems jį krikštyti, krikšto sūnus‘; *krikštātėvis* (1) ‚vyras, dalyvaujantis krikštijimo apeigose, nešantis vaiką krikštytis; krikšto tėvas‘; *patėvis* (1) ‚vyras savo žmonos vaikams iš ankstesnės jos santuokos‘; *pabrolỹs* (3^b) ‚vestuvėse – jaunųjų palydovas, pajaunys‘; *piršlỹs* (4) 1. ‚asmuo, kuris perša vyrui žmoną arba moteriai vyrą‘; *pūsbernis* (1) 1. ‚paauglys‘; 2. *psn.* ‚paauglys samdiny‘; *pūsbrolis* (1) ‚dėdės ar tetos sūnus‘; *sénbernis* (1) *menk.* ‚likęs nevedęs vyras‘; *sūnénas* (1) ‚brolio ar sesers sūnus, brolėnas, seserėnas‘; *sūnūs* (3) 1. ‚vyriškosios lyties vaikas savo tėvams‘; 2. *prk.* ‚žmogus kaip kolektyvo narys, jo auklėtinis‘; *šėšuras* (3^b) ‚vyro tėvas‘; *tėtukas* (2) 1. *malon.* ‚tėvas‘; 2. *tarm. žr.* ‚tėvukas‘; *tėtūšis* (2) *malon.* ‚tėvas‘; *tėvas* (3) 1. ‚vyras, ppr. vedęs, savo vaikui‘; 2. *prk.* ‚grindėjas, kūrėjas‘; 3. dvasininkų ar kūrėjų priedėlis; *vaikas* (4) 1. ‚sūnus ar duktė savo tėvams‘; 2. *tarm.* ‚sūnus‘; 3. ‚berniukas ar mergaitė‘; 4. *tarm.* ‚berniukas‘; 6. *prk.* ‚žmogus, turintis kurios nors aplinkos ar kurio amžiaus bruožų‘; *vaikinas* (2) ‚suaugęs jaunas, nevedęs vyras, jaunikaitis‘; *výras* (1) 1. ‚priešingos moteriai lyties žmogus, ppr. suaugęs‘; 2. ‚sutuoktinis savo žmonai‘; 3. ‚kurios nors srities veikėjas‘; 4. giriamasis žodis, kreipimosi žodis; *žėntas* (3) 1. ‚dukters vyras‘; 2. ‚užkury‘; *žmogūs* (4) 1. ‚gyva, mąstanti visuomeninė būtybė (Homo)‘; 2. ‚kas protingas, malonus, geras‘; 3. *šnek.* ‚sutuoktinis savo žmonai, vyras‘.

2.2. Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai DLKŽe

DLKŽe moteriškosios lyties asmenis įvardijami taip (29 vienetai): *anýta* (1) ,vyro motina‘; *bóba* (1) 1. *menk.* ,ištekęjusi moteris; sena moteris, senė‘; 2. *šnek. fam.* ,žmona, pati‘; *bobùtė* (2) 1. *ntk.* = ,senelė, močiutė, mamaitė (tėvo ar motinos motina)‘; 2. *žr.* pribuvėja; *brólienė* (1) ,brolio žmona, svainė‘; *dėdienė* (1) 1. ,dėdės žmona‘; 2. *šnek.* ,kiekviena senesnė moteris (ppr. vaikų kalboje)‘; *dukrà* (2) 1. ,duktė‘; 2. *prk.* ,moteris kaip pilietė‘; *dukráitė* (1) ,sūnaus ar dukters duktė, anūkė‘; *duktė* (3^b) ,moteriškosios lyties vaikas savo tėvams‘; *dukerėčia* (1) ,brolio ar sesers duktė, brolėčia arba seserėčia‘; *įdukra* (1) ,įdukrinta mergaitė‘; *įdukerė* (1) *žr.* įdukra; *jaunóji* (1) ,tekanti mergina ar moteris (per vestuves), nuotaka‘; *jaunāmartė* (1) ,neseniai ištekėjusi moteris‘; *krikštāmotė* (1) ,moteris, dalyvaujanti krikštijimo apeigose, nešanti vaiką krikštyti, krikšto motina‘; *mamà* (4) *malon.* motina 1. ,motina vaikui‘; 2. ,žmona, pati (taip vyras vadina žmoną, turinčią vaikų)‘; *marti* (4) ,sūnaus žmona‘; *mergà* (4) 1. *šnek.* ,suaugusi netekėjusi moteris, mergina‘; 2. *psn.* ,ūkininko samdoma darbininkė, samdinė‘; *merginà* (2) ,jauna subrendusi, netekėjusi moteris‘; *močiūtė* (2) *malon.* 1. ,motina‘; 2. ,motinos ar tėvo motina, senelė‘; *móteris* (1) 1. ,vaikus gimdančios lyties žmogus, ppr. suaugęs‘; 2. ,tos lyties ištekėjęs žmogus; prš. mergina‘; 3. *šnek.* ,žmona, pati‘; *mótina* (1) 1. ,moteris savo vaikui‘; *pamergė* (3^b) ,vestuvėse – jaunųjų palydovė‘; *pāmotė* (1) ,moteris savo vyro vaikams iš ankstesnės jo santuokos‘; *panà* (4) *šnek.* ,netekėjusi moteris, mergina‘; *panėlė* (2) 1. *šnek. mžb.* ,pana‘; 2. priedėlis prie netekėjusios moters vardo, pavardės, laipsnio ir pan. (pagarbiai, mandagiai vadinant ar kreipiantis); *pódukra* (1) ,žmonos ar vyro duktė iš ankstesnės santuokos‘; *sesuō* (3^b) 1. ,moteriškosios lyties žmogus kitiems savo tėvų vaikams‘; 2. *prk.* ,tos pačios aplinkos, bendrų interesų moteris, bičiulė‘; 3. *bažn.* vienuolė ar bažnytinės brolijos narė‘; *tetà* (4) 1. ,tėvo ar motinos sesuo‘; 2. *šnek.* ,kiekviena senesnė moteris kiekvienam vaikui‘; *žmonà* (3) 1. ,sutuoktinė savo vyrui‘; 2. *šnek.* ,moteriškė‘.

2.3. Substantivum mobile pavadinimai DLKŽe

Iš DLKŽe buvo išrinkti ir tokie asmenų pavadinimai, kurie gali turėti abi giminių kategorijas (23 vienetai): *anūkas*, -ė *dkt.* (2) ,vaiko vaikas, vaikaitis‘; *draūgas*, -ė (4) 1. ,asmuo, su kuriuo palaikomi artimi santykiai, bičiulis‘; 2. ,asmuo, dirbantis tą patį darbą, priklausantis tam pačiam kolektyvui, esantis tų pačių pažiūrų ir pan.‘; 3. priedėlis prie pavardės, vartojamas kairiųjų partijų ir profsajungų narių vietoje žodžio ponas; *globėjas*, -a *dkt.* (1) 1. ,kas globoja, rūpinasi, padeda‘; 2. *teis.* ,teismo paskirtas globos vykdytojas‘; *jaunavedys*, -ė *dkt.* (3^{4a}, 3^b) 1. ,jaunasis, jaunoji‘; 2. ,kas neseniai vedęs, susituokusi‘; *jauniklis*, -ė *dkt.* (2) ,jaunas, nesubrendęs žmogus‘; *kaimýnas*, -ė *dkt.* (1) ,gretimas gyventojas, gretimas žmogus‘; *kūmetis*, -ė (1) *istor.* ,samdomas dvaro darbininkas‘; *kūmas*, -a *dkt.* (2)

1. ,krikšto tėvas ar motina‘; 2. ,vaiko krikšto tėvas ar motina jo tėvams‘; 3. *šnek.* ,bičiulis, draugas‘; *paauglỹs*, -ė *dkt.* (3^b) ,ne visai užaugęs berniukas ar mergaitė‘; *pàts*, *patì* (4) *šnek.* ,žmona, vyras‘; *põnas*, -ià (2) 1. ,privilegiuoto luomo turtingas žmogus‘; 2. ,savarankiškas, laisvas žmogus‘; 3. vyrų ar moterų vardo, pavardės, pareigų priedėlis ar kreipimosi į vyrus (moteris) žodis; *próanũkis*, -ė *dkt.* (1) ,anūkų vaikas, provaikaitis‘; *prósenelis*, -ė *dkt.* (1) 1. ,senelio ar senelės tėvas, motina‘; 2. ,tos pačios giminės asmuo, gyvenęs prieš keletą kartų, sentėvis‘; *samdinỹs*, -ė *dkt.* (3^b) 1. ,samdomas kaimo darbininkas‘; 2. *ppr. v.* ,samdomas karys‘; *senẽlis*, -ė *dkt.* (2) 1. ,senas žmogus‘; 2. ,tėvo ar motinos tėvas, motina‘; *sẽnis*, -ė *dkt.* (2) 1. ,senas žmogus‘; 3. *tarm. fam.* ,vyras, žmona‘; *senũtis*, -ė *dkt.* (2) ,senas žmogus, senelis‘; *sugyvẽntinis*, -ė *dkt.* (1) ,nesantuokinis vyras ar moteris‘; *sváinis*, -ė (1) 1. ,žmonos ar vyro brolis (sesuo)‘; 2. ,sesers vyras (vyro sesuo)‘; 3. ,žmonos ar vyro sesers vyras (žmona)‘; *svõčias*, -ià (4) 1. *etnogr.* ,jaunosios atstovas (atstovė), globėjas (globėja)‘; 2. ,marčios ar žento motina (tėvas)‘; *šeiminiñkas*, -ė *dkt.* (2) 1. ,šeimos namų galva‘; 2. ,kas tvarko ūkį, reikalus, valdytojas‘; *tañnas*, -áitė (4) 1. ,vykdantis kieno valią žmogus‘; 2. ,samdytas namų darbininkas‘; *ũkininkas*, -ė *dkt.* (1) 1. ,didesnio ar vidutinio žemės ploto (ūkio) savininkas‘; 2. *prk.* ,kas tvarko ūkį, įmonę, ūkio reikalus‘; *úošvis*, -ė *dkt.* (1) ,žmonos (vyro) tėvas, motina‘. Taigi iš DLKŽe išrinktas 81 įvairius santykius reiškiantis leksinis vienetas.

III. ASMENŲ PAVADINIMAI JONIŠKIO ŠNEKTOSE

Remiantis DLKŽe pavyzdžiais, buvo renkami ir lyginami asmenų pavadinimai *Joniškio šnektose*. Darbui naudotasi *Joniškio šnektų žodyno* kartoteka, esančia Šiaulių universiteto Humanitariniame fakultete *Dialektologijos centre* (dabar – *Šiaurės Lietuvos tyrimų centras*). Visi pavadinimai yra gretinami ir analizuojami. Iš viso buvo surinkta daugiau kaip 400 pavyzdžių³. Surinkti pavyzdžiai, atsisžvelgiant į jų semantiką, buvo suskirstyti į tokias leksines grupes:

- 1) kraujo ryšį nusakančių asmenų pavadinimų grupė;
- 2) giminystės asmenų pavadinimų grupė;
- 3) amžiaus grupė;
- 4) tam tikro socialinio statuso asmenų pavadinimų grupė;
- 5) kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė.

Pagal leksinių vienetų (stilistiškai žymėtų ir ne) vartojimo dažnumą ir jų gausumą *Joniškio šnektų* asmenų pavadinimai išsidėsto tokia tvarka: giminystės asmenų pavadinimų grupė (144: vyriškąją giminę turi 57; moteriškąją – 56; substantivum mobile – 31 leksinis vienetas), amžiaus grupė (107: vyriškąją giminę – 29; moteriškąją – 57; substantivum mobile rastas 21 leksinis vienetas), socialinį statusą įvardijančių pavadinimų grupė (72: vyriškąją giminę – 28; moteriškąją – 16, substantivum mobile – 28 leksiniai vienetai), kraujo ryšį nusakanti asmenų grupė (67: vyriškąją giminę – 29; moteriškąją – 27, substantivum mobile – 11 leksinių vienetų), kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė (20: vyriškąją giminę – 7; moteriškąją – 5; substantivum mobile – 8 leksiniai vienetai).

3.1. Giminystės asmenų pavadinimų grupė

Giminystės ryšius nusakantiems asmenų pavadinimams priskirti vedybų giminystės ir iš dalies kraujo ryšio turėjimą parodantys denotatai. Tai viena gausiausių grupių, kurią sudaro 144 leksiniai vienetai (denotatai ir jų vediniai bei tarminiai variantai), iš jų 57 vyriškosios giminės, 56 – moteriškosios ir 31 substantivum mobile pavyzdys.

Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai. Remiantis *Joniškio šnektų žodyno* kartotekos medžiaga, vyriškosios lyties asmenų pavadinimai, įvardijantys giminystės ryšius, gali būti nusakyti tokiais denotatais (tokiais pat ar mažai kuo tesiskiriančiais nuo užfiksuotų DLKŽe): *brólis / netikras brólis*,

³ Kad nesidubliuotų vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimai, pateiktasis skaičius yra bendras abiejų lyčių įvardijimų skaičius.

brólio vaikas, tetōs v́yras, netikras vaikas, v́yras, ž́entas. Šnektose vartojama daug stilistiškai žymėtų konotatų.

Šios grupės vyriškosios lyties asmenys, turintys ‚sutuoktinio‘ reikšmę, apibūdinami dviem būdais: neutraliais denotatais – *v́yras, tévinis, priévaizdas* ‚šeimos galva‘, *žmogùs* ir stilistiškai žymėtais konotatais, kurie išreiškiami: įvardžio ir daiktavardžio junginiu, turinčio maloninę priesagą, *màna žmogēlis* ‚vyras‘, maloninių priesagų vediniais: -elis / -elė, -(i)ukas, -utis (*vyrélė / vyrēlis, vyrùkas, vyrùtis*⁴), priesagų -(i)okas, -(i)okšlis, -inis vediniais (*vyriókas, vyriókšlis, tévinis* ‚vyras‘). Pvz.: *Kai moteriškas matai, bet vyruką įsileist, tai ką čia žinai, ką čia padaryt* Brn. *Žinau mana tėvinis buva, aš da jau jo pana buvau, da teip dare visi [dalijosi mėsą porcijomis]* Rdš. *Vyrelei dvidešimt aštuoni metai* Bvd. *Eikit, saka, vyreliai, eikit* Jnš. *Netrukus prisistatė dar vienas vyriokšlis, metų apie dvidešimtis gal* M. Katil. T19: 546. *Bekeliaudamas pamata vieną kart vyriuką, bemėtantį didelį akminą* Brn.⁵

Sutuoktinis šių šnektų atstovių yra vadinamas leksiniais vienetais, atspindinčiais glaudžius sutuoktinių tarpusavio ryšius (pvz.: *žmogùs, màna žmogēlis*). Iš įdomesnių šios grupės sutuoktinį įvardijančių leksinių vienetų išsiskiriantis yra žodis *v́ienstipis*, kuris šnektose vartojamas ‚našlio‘ reikšme. Pvz.: *Žmona numirė, gyvena v́ienstipis* Mkš. Įsidėmėtina, kad vedantis vyras gali būti įvardijamas priesaginiu dariniu *védùtis* ‚jaunikis‘.

Antras vyras, vyras po vedybų išėjęs gyventi pas moterį, šnektose įvardijamas kaip *užkurys / užkurinis*. „Tikslaus atitikmens buvimas latvių kalboje (plg. la. uzkuris, taip pat vartojamas abiem minėtosiomis reikšmėmis) rodo, kad žodis paveldėtas dar iš lietuvių – latvių kalbų bendrystės laikų“ (Buivydienė 1997: 42). Tai gali būti aiškinama tuo, kad *Joniškio šnektų* teritorija ribojasi su Latvijos siena.

„Vyriškasis pamotės atitikmuo visų vadinamas *pātēviu*“ (Salys 1986: 26). *Joniškio šnektose* toks vyras savo žmonos vaikams iš ankstesnės santuokos įvardijamas tokiu pačiu atitikmeniu. Išsiskiriantis yra būdvardžiams būdingos -iškas priesagos darinys *vyriškas* 1. ‚vyras‘; 2. ‚tarnas, samdinys‘. Pvz.: *Mana vyriškas daug daugiau mokėjo nei aš* Žg. Neįprastas yra vedusio ir išsiskyrusio vyro įvardijimas – *ženėklis*. Pvz.: *Susidėjai su ženėkliais* GŽč.

Vyrams, kurie liko nevedę, šios šnektos atstovai nevengia ekspresyvesnių žodžių. Juos pavadina ir *vienišiais*, ir *sénberniais, senbernėliais*. Pvz.: *O ans išėja iš mišką, prisiregistrava, i senbernis buva* Dlb.

⁴Žodis *vyrùtis* šnektose dažnai vartojamas ir kaip įterpinys ar kreipinys (plg. *Jeigu da būt pabuvę Tarybų Sąjungoj / tai, vyruti, jau nė viena darbinika jau nebūtų – vien vagys* Gšč).

⁵Darbe pavyzdžius iliustruojantys sakiniai yra transliteruoti.

Giminystės ryšius, atsiradusius, moteriai ištekant ar vyrui vedant, *Joniškio šnektų* atstovai įvardija nuo seno žinomais pavadinimais. Dukters vyrui pavadinti čia vartojamas *žento* pavadinimas. „Taip vadinamas dukters vyras jau nuo seniausių laikų visoje Lietuvoje“ (Buivydienė 1997: 144). Žiūrint į dar tolimesnių giminystės ryšių susidarymą, galima paminėti, kad joniškiečiai turi ir pusseserės vyro pavadinimą, kuris čia vadinamas *pūsšvogeriu*, o tetos vyras įvardijamas *tetulėnu*, *dėdė*, *dėdžiu*. Pvz.: *Pūsšvogeris, pusseserės vyrs, su busbroliu atvažiava Gtč. Tetulėnas buvo latvis Krn. Nebeturėjo kur gyventi, ti dėdis pasymė mani čia Al.*

Giminystės ryšiais susaistomi ir vyro ar žmonos tėvai. Čia atsiranda naujas žodis įvardijant vyro ar žmonos tėvą: *tėviukas*, *uošvis*. Pvz.: *Pas vyra tėviuką buvom išbėgę Sk.*

Nemažai vedinių turi stilistiškai neutralus denotatas *brólis* – *bràtkà* / *bràtkė*, -(i)ukas (*broliùkas*), -ytė, -ytis (*brolytė*, *brolytis*), -ys (*brolyš*), -atis (*brolātis*), -alis (*brolālis*) *brālis*⁶, *bračiukas*. Pvz.: *Eik brolat(i), eik – dantis dėses Sk. Tu, bračiukai, moki atsistoti ant užpakalinių kojų – atsistok ir pasižiūrėk, ar jau nein naminiai Sln.*

Rasta ir keletas žodžio *brolis* darinių: pus- (*pūsbrolis* ‚tėvo (motinos) brolio (sesers) sūnus‘), -aitis (*brólaitis* 1. ‚pabrolys‘; 2. ‚pusbrolis‘), pa- (*pabrólis* ‚netikras brolis‘), sudurtinis žodis *brólvaikis* ‚brolio vaikas‘. Žodis *brolvaikis* užfiksuotas Gataučiuose ir *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje pateiktas be pavyzdžio. Evalda Jakaitienė knygoje „Lietuvių kalbos leksikologija“ (1980) atkreipia dėmesį į tai, kad, sudurtinių žodžių reikšmės yra tapačios pačių žodžių junginių reikšmėms, „pvz.: sudurtinis žodis broliavaikis, turi tokią pačią reikšmę, kaip ir junginys brolio vaikas“ (Jakaitienė 1980: 9).

Priimtiniams vaikams įvardyti vartojami priešdėliniai vediniai: *pósūnis* / *ísūnis*.

Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Šiai leksinei asmenų grupei yra priskiriami 56 moteriškąją lytį įvardijantys pavyzdžiai. Skirtini tokie moteriškąją lytį nusakantys stilistiškai neutralūs denotatai: *sēsė* / *sesuō* / *seseris*, *pūsšeserė*, *seserš duktė* / *netikrą duktė*, *marti*, *tetà*, *žmonà*.

Giminystės ryšiai atsiranda moteriai ištekant ar vyrui vedant, t. y. įeinant į kitos šeimos giminę. Tokiems moteriškosios lyties asmenims pavadinti joniškiečiai vartoja nemažai leksinių vienetų. Brolio žmoną įvardija *bróliene*. Sūnaus žmonai įvardyti joniškiečių renkamsi ne tik neutralaus denotato (gerai žinomo ir bendrinėje kalboje) *marti*, bet ir maloninių priesagų darinių *martėlė*, *martýtė*. Dėdės žmonos atitikmuo *tetà* (rasta 5 leksiniai vienetai) turi tokius įvardijimus *Joniškio šnektose*: *ciōcė*,

⁶ Tačiau dar daugiau žodžių, turinčių tą pačią šaknį – giminiškų žodžių – vartojami *Joniškio šnektose* kaip pertarai ir įterpiniai: *brāli* ‚įterpinys‘, *brač* ‚priežodis, pertaras, kaip brolau‘ (toks pavyzdys rastas Gataučiuose, pvz. *Stipresniam kolūky kita kaina, brač, už tą patį darbą Gtč.*), *brolytis dem.* ‚kreipinys, pertaras‘.

ciocýtė, dėdienė, dėdina, dėdinėla. Pvz.: *Atvažiuodava an(t) tų Antanų ir dėdinėla*. Labai mėgdava išgert Jnš. *Vasaro(m) mėgdavom suvažiuot visi pas dėdiną pabūt* Jnš. *Mana mamos sesuo – tikra mana ciocė* Gžč.

Vedus vyrui ar ištekęs moteriai, giminystės ryšiai atsiranda ir tarp sutuoktinių tėvų. Vyro ar žmonos motinai įvardyti minėtose šnektose vartojami šie leksiniai vienetai: *uošvenýtė, anyta*. Pvz.: *Gera, uošvenyt, aplankysiu vėl* Lnkč. Atkreiptinas dėmesys, kad „plačiausiai tarmėse vartojamas vyro motinos pavadinimas iki šiol tebėra anyta“ (LKA 1977: 195).

Leksinių vedinių gausa šioje grupėje išsiskiria stilistiškai neutralus denotatas *sesuō* (12 leksinių vienetų). *Joniškio šnektose* buvo užfiksuoti tokie šio žodžio atitikmenys: -ytė (*sesýtė*), -(i)ukė (*seseriukė*), -(i)utė (*sesutė*), -(u)va (*sesuvà, sesvà*), -aitė (*sesáitė, seseráitė*), -atė (*sesātė*), -ela / -elė / -ėla / -ėlė (*sesēla, sesēlė, secēlė, seselė*), -ikė (*seserikė*). Pvz.: *Tai aš čia da vieną tokį dekelį turiu, vienos sesatės mana, kuris čia man palika* Lnkč. *Broliai tarnava Latvijoje, o aš – tai ne, i(r) sesuva nebuva išėjus* Sk. *Viena sesva ausdava visokius raštus* Dmk. *Va seseriukes reikėjo auginti, broliukus auginti* Žg. *O tas mana seserėnės vaiks to pat amžiaus* Km.

Brolio ar sesers dukterį joniškiečiai įvardija *dukterėčia*. Užfiksuotas ir giminiškas žodžiui *dukrà / duktė* leksinis vienetas – *dukráitė*. Pusseserę įvardija žodžiu *seserėne*. Pvz.: *O tos mana seserėnės vaiks to pat amžiaus, tai jie kad sueis, kad pakels vėjus* Km.

Vyrui vedus kitą moterį (ne savo vaikų motiną), tokia moteris vyro vaikams įvardijama kaip *pāmotė, pamotėla*. Pvz.: *O ta pamotėla ti mum nieka nedavė* Stn. *Motina buva mirusi, tėvs buva apsivedęs su pamote* Žg. Įvardijant *žmóną* (sutuoktinę savo vyrui), minėtosios šnektos atstovai vartoja 6 leksinius vienetus: -ūsė (*bobūse, žmona, draugė*), -ela / -elė (*žmonėla, žmonėlė*), -ytė (*žmonýtė*), -ikė (*žmonikė*), *patėlka*. Pvz.: *Patelką išleidau į turgų* Šts. [LKŽ IX: 612] *Jis tik vienas atvažiavo į svečius, Patelką paliko namus saugoti* Jnš. [LKŽ IX: 612]. *Ti nieka, graži žmonikė* Jnš.

Netekėjusiai merginai joniškiečiai turi keletą pavadinimų: *sénmergė, mērgėšia, senmergėla*. Pvz.: *Daba jau dvidešimt metų, skaitos – jau senmerges* Dnr. *Pas mum y va senmergėla viena, ne viena – ketures y* Žg. *Ji da neženota mergėšia* Mžl.

Substantivum mobile pavadinimai. Vartojami ir vyriškąja, ir moteriškąja giminėmis (t. y. turintys abiejų giminių gramatinės kategorijas) šios grupės denotatai yra tokie: *anūkas, anūkė*⁷ / *próanūkis, próanūkė, sváinis, sváinė, úošvis, úošvė*, savo forma ir reikšme nesiskiriantys nuo DLKŽe užfiksuotų žodžių.

⁷ Vyriškosios ir moteriškosios giminės kategorijas turintis asmenų pavadinimas skaičiuojamas kaip vienas pavyzdys.

Sesers vyro reikšmė vartojamas pavadinimas *švógeris*, *švogierys* (plg. Buivydienė 1997: 156). Moteriškosios lyties asmenims įvardyti vartojami minėtųjų žodžių atitikmenys *švógerė*, *švógerka*. Pvz.: *Švógerka, išvirk tu man virtienų* Kpl.

Vyru ir moteriai susituokus, sutuoktinių tėvai vadinami *úošviais*, *svôčiais*⁸, *uošvėliais*. Žmonos ar vyro motina dar įvardijama kaip *úošviene*, *uošvėla*. Pvz.: *Da uošviai mana sūnaus padara [alaus], ir atsivež(a) čia ir sūnus* Jkš.

Denotato *anūk*as leksiniai vediniai sudaromi dažniausiai vartojant malonines priesagas: -ėlis / -ėlė (*anūkėlis*, *anūkėlė*), -ytis / -ytė (*anūkỹtis*, *anūkỹtė*). Pvz.: *O anūkėlis tai šimtą aštuoniasdešimt sumokėja už žiedą* Rdš. *Kažkaip i vaikai džiaugės, kad i tie, anūkytes, gandraus parskrida* Jčn. Minėtosios šnektos informantai anūką, anukę įvardija ir leksiniu vienetu *zìngalis*, *zìngalė*. „Po vaikų antroje kartoje eina vaikų vaikai, kurie dabar dažnai vadinami anūkais anūkėnais. Tačiau tatai slavybė“ – pastebi Salys (Salys 1986: 18). Tolimesnės kartos anūkų ir senelių pavadinimai yra tokie: *próanūkis*, *próanukė*, *prósenelis*, *prósenelė*, *prósenutis*, *prósenutė*. Pvz.: *Tas proanūkis da nér du metai, i koks didelis* Brn. *Mamos mama prosenele vadinas* Gžč. *Mana prosenelis tai ar išgyvena devynesdešimt metų* Jdž.

Vedantis vyras ar tekanti moteris dažnai įvardijami įvardžiuotine būdvardine forma *jaunàsis*, *jaunóji*, būdvardžiu *jáunas*, *jaunà* ar dūriniu *jaunavedỹs*, *jaunavedė* ‚kas neseniai vedęs ar ištekėjusi‘. Pvz.: *„Parodykit, ką čia vežat?“ i tur išlipt jaunasis i jaunoji, nu i kol piršlys su brolaičiu nieka neduod, i neleidžiam* [paprotyš užtverti kelią per vestuves] Mlv. *Nu jaunai yr(a) visad ta suknelė balta* Mk.

Iš dalies šiai leksinei grupei galima skirti ir netikros žmonos ar netikro vyro – *sugyvėntinio*, *sugyvėntinės* – sąvoką. Tai denotatai, visiškai nesiskiriantys nuo užfiksuotų DLKŽe.

Nesantuokoje gyvenantys vyras ir moteris *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje turi tokius adekvatus: *sugyvėntinis*, *sugyvėntinė*, *sudėtìnis*, *sudėtìnė*, *gyvėntinis*, *gyvėntinė*, *sudrėbtìnis*, *sudrėbtìnė*, *jaukỹtinis* (-intinis), *jaukỹtinė* (-intinė). Pvz.: *Tas sudrėbtinis, kai tekis rudenį nusizulinęs* Jnš [LKŽ]. *Jaukintinis nieko nelaukdamas, tuoj ir įsimovė i tą skrynią ant anglių* Sln. *Kaip čia saka – gyventiniai* Vng. Iš visų šių leksinių vienetų matyti, kad abiejų lyčių pavadinimai, nusakantys nesantuokoje gyvenančius vyrą ir moterį, sudaryti siejant juos su veiksmazodžių ‚susigyventi, susidėti, prisijaukinti‘ reikšmėmis. Tačiau vyriškosios lyties asmenys, be visų minėtų pavadinimų, dar gali būti pavadinami ir *tėkiais*, *príevyriais*, *príepenais* ‚meilužis, jaukintinis‘. Pvz.: – *Kaip Benute gyven?* / – *Tur tokį priepeną* Lnkč. *Jadzės to prievyrio ieškojo* Žg [LKŽ X, 732].

⁸ Taip įvardijamas ne tik vyro ar žmonos tėvas, bet ir vestuvių dalyvis.

3.2. Amžiaus grupė

Šiai grupei priskiriami tie asmenų pavadinimai, kuriais yra įvardijami skirtingo amžiaus vyriškosios ar moteriškosios lyties žmonės. Jų *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje rasta 107, iš kurių 29 vyriškosios giminės, 57 – moteriškosios ir 21 substantivum mobile pavyzdys.

Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai. *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje buvo užfiksuoti tokie (tokie pat ar mažai kuo tesiskiriantys nuo užfiksuotų DLKŽe) vyriškosios lyties asmenų amžių įvardijantys denotatai: *berniukas, vaikinąs, pūšbernis, vaikas, berniūžis*.

Berniukas *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje turi 13 adekvatų, išreikštų dūriniais (*vaikpalaikis, bernizgalis, vaikėžgalis*), priesaginiais vediniais: -okas (*berniókas*), -(i)uksas (*berniùksas*), -(i)ukas (*vaikiùkas, naciùkas, zeniùkas*), -ėzas (*vaikėzas*), -elis / -ėlis (*striužėlis, berniukėlis*) ar stilistiškai neutraliu denotatu (neskaičiuojant niekuo nesiskiriančių nuo DLKŽe užfiksuotų) *vaikis*. Pvz.: *Pas mane gyvena berniukas, toks gers berniukėls buva – akonomists kolūke Gšč. Vaikpalaikiai kokie įlys tau pro langą i kramys viską Sk. Ko gi tas, mana striužėlis, nori? Jnš. Oi, kokie gražūs zeniukai atvažiava Žg. Mergička va koki didelė, i berniuksai yra Sk.*

Jauną, vyrišką vyrą, jaunikaitį šiose šnektose įvardija 11 denotatų (stilistiškai žymėtų ir ne): priesagų -ėlis / -elis (*bernužėlis, bernėlis*), -ukas (*vaikinukas*), -inas (*vaikinąs*) vediniai, dūrinys (*zėngalis*) ir stilistiškai nežymėti denotatai (*bolvānas, bakūras, zėnas, zėnis, bėrnas, bākis*). Pvz.: *Tai iš Švedijas buva atvažiavęs toks vaikinukas Brn. Su tuo bolvanu susipažinau teip sau, netikėtai. Turėjau kitą berniuką i tas pasipainioja Žg. Negali susidėt su tokiais bakūrais, bakiais Jnš. Tie bernai nuėja kur tų panų ieškot Gšč.*

Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Moteriškosios lyties asmenis pagal jų amžių *Joniškio šnektų* informantai įvardija gausesniu leksinių vienetų skaičiumi (57 vienetai – tai stilistiškai žymėti ar neutralūs denotatai).

Moteriškosios lyties vaiką įvardija 15 adekvatų (neutralių denotatų, leksinių vedinių ar tarminių variantų), rastų *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje: -aitė (*mergáitė*), -(i)ukė (*mergaičiukė, mergiukė*), -ytė (*mergýtė*), -aička / -aičkė (*mergaička, mergaičkė*), -ica (*mergicà*), -ėlė / -ėla (*merginkėlė, mergičkėla*), -ikė (*mergikė*), -(i)ūkštė (*mergiūkštė*), -iščia (*mėrgiščia*), -ička / -ičkė / -yčka (*mergička, mergýčka, mergičkė*), *cipkė* ‚maža mergaitė‘. Pvz.: *Gerai siūdava mergičkė, negal sakyt, tik toki būdava štukorius Lnkč. Juokias ta mergička Jnn. Veids tai kai mergiščias atrode Mlč. Jin buva tada cipkė Jnš. Visos mergicos gražiai dainuodava Sbč. I su mergaičkėm pasišnekėt reik Drs.*

Paauglė šiose šnektose įvardijama taip: *pacánka, pacánkė, pacankėlė, pacankiukė*. Pvz.: Nu ir aš irgi jau toki *pacankėla* buvau, gal kokių septynių metų Gšč. Ti aš da *pacankė* buvau, kai mes nueidavom pas tą Švambarį, pas kaimyną Ldk.

Netekėjusi moteris, mergina *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje įvardijama denotatais, turinčiais ir teigiamai, ir neigiamai vertinamo subjekto atspalvių: -ina (*merginà*), -ynė (*septynė* „prasta mergina“), -elė / -ėla (*mergėlė, panėlė, mergelkėla*), -iotė (*mergiotė*), -atė (*panelatė*), -iška (*mergiška, pāniška*), -elka (*mergėlka*), -ikė (*panikė*), -enka (*panénka*), -oji (*pāniškoji, merġpalaikė, panà, meita, pāni*). Pvz.: Siuntė ponas vieną sliūgą, kad yr panelatė Žg [LTR]. Karalaitis, parsinešęs namo į savo palocius, padavė sliūgum paniškum, kad ją aptaisytų velug jos prigimimo Sln. Kai buvo panenka, išeidavo su berno į šokius Jnš. Nu ka tai(p) būtų ta meita buvus, tai nebuva Mlč. O mani dažnai mergiotės nusižiūrėdava Kpl. Į vakarėlį priėjo pilna septynių, nė vienos geros mergos Jnš [LKŽ].

Amžiaus grupėje daugiausia denotatų turi moteris. *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje užfiksuota 18 adekvatų: -ytė (*moterỹtė, materỹtė*), -(i)utė (*moteriutė*), -ulė (*bobulė*), -iškę / -iška / -iškas (*moteriškė, moteriška, moteriškas*), -oji (*moteriškóji*), -ėlė / -elė / -ela (*moteriškėlė, moterėlė, bobėlė, bobėla*), -ikė (*bobelikė, bobikė,*), -elka (*bobėlka*), -aitė (*bobáitė*), -šė (*bóbšė*), bóba. Pvz.: I tos bobelos neužeidava anksti rytą Jnš. Jin tokia plepi bobelikė Gtč. Matyt čia i bobšių yra Kpl. Viena bobelė buvo Jnš. Apsivedžiau su bobike su ūkeliu Jnš. Sakydavę, kad yra raganų, laumių iš moteriškų, mokačią žavėt ir galiančias į viską pasiverst Sln. Sapnuojant matydavę vyrišks – moterišką, moterišks – vyrišką Sln. Labai gera moterytė Dnr.

Daug amžiaus turinčią moterį įvardija vienas leksinis vienetas – *senučikė*. Pvz.: *Senučikė mūsų atėja Kmn.*

Substantivum mobile pavadinimai. Amžiaus grupėje vyriškosios ir moteriškosios giminės kategoriją turi šie leksiniai vienetai (neutralūs ar stilistiškai žymėti denotatai ir tarminiai variantai ar leksiniai jų vediniai, kurių iš viso *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje buvo rasta 21): -ėlis / -ėlė / -elis / -elė (*senutėlis, senutėlė; paáugėlis, paáugėlė; pacanėlis, pacanėlė; jaunėlis, jaunėlė; senėlis, senėlė*), -ytis / -ytė (*senýtis, senýtė; senulýtis, senulýtė*), -(i)ukas / -(i)ukė (*senučiukas, senučiukė; pacan(i)ukas, pacan(i)ukė; jaunikliukas, jaunikliukė; sen(i)ukas, sen(i)ukė*), -asis / -oji (*senàsis, senóji*), -(i)okas / -(i)okė (*seniókas, seniókė; pacókas, pacókė*), -uklis / -uklė (*jaunùklis, jaunùklė*), -aitis / -aitė (*jaunuoláitis, jaunuoláitė*), -ylis / -ylė (*jaunýlis, jaunýlė*), -alis / -alė (*snarglālis, snarglālė*), kràkis, kràkė; sėnis, sėnė; sėnpalaikis, sėnpalaikė; pacānas, pacānė; pacāngalis, pacāngalė. Pvz.: Ką čia tokį seną krakį nupaveiksluosi Lnkč. Sėnpalaikis visur maišos, visiems kliūva Jnš. Senutyti, leisk į vidų iš vakarėle pareinu Mlv. Jaunims labai nutvirka, tokie paaugėliai daugiausia Sk. O žinai, ten aš tokia *pacankiukė*, vaikai tokie ka nueidavom Rdš. Ka kokią senelą gaučia, kas paded gyvent Kbr. Senutėlė

manį užaugina iki penkių mėnesių Lnkč. Iš šių pavyzdžių matyti, kad dažniausiai *Joniškio šnektose* yra įvardijamas senas žmogus (11 leksinių vienetų) ar paauglys (7 pavadinimai) atitinkamai pavadinant vyriškosios ar moteriškosios lyties asmenis.

3.3. Socialinį statusą nusakanti asmenų grupė

Socialinį statusą nusakančiai asmenų grupei priskirti asmenų pavadinimai, įvardijantys tam tikrą socialinį lygmenį ar tam tikrą visuomenės veikėją. Leksinių vienetų *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje rasta 72, iš kurių 28 vyriškosios giminės, 16 – moteriškosios ir substantivum mobile 28 leksiniai vienetai.

Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai. Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai, nusakantys socialinį statusą ar apibūdinantys tam tikrą visuomenės veikėją, *Joniškio šnektų* žodyne turi 28 adekvatus.

Samdyto darbininko reikšmė šiose šnektose vartojami tokie denotatai: -ukas (*berniukas, žemaičiukas, vaikesiukas, pusberniukas*), -ykas (*bernykas*), -okas (*berniokas, puberniokas*), -(i)akas (*pusberniakas*), -ėkas (*pubernėkas*), -esas (*vaikėsas*), *žienas, žėnas, zėnas, bėrnas, pūsbernis, pūsvaikasis*. Pvz.: *Tada dar buvom pusbernėkai, jis (sribas) atėja, nugirdėm jį Brn. Šešiolekas metų išėjau jau par pusberniuką tokį Žg. Tarnavo, iki paaugi ing berniuką, ir vis negavo už bernystę nė grašelio Sln. Jau pusberniokai tokie buva Rdš. Samdydavaus vaikesą, mergelą Lnk. Mergelą i vaikesiuką samdydava i apsidirbdava Dnr.*

Poną įvardija priesaginiai vediniai: -(i)ukas (*ponaičiukas*), -ulis (*ponūlis*), -atis (*ponātis*), -alis (*ponālis*). Pvz.: *O jis nedirbęs toks ponaičiuks, sutrynė pūsles Gtč. Ponali, gailėkis ir mūsų, duok mums nors naštą kviečių parsinešti už mūsų procią Sln. Ne kiek paėjęs, i sutink juodą ponatį Žg. [LKI].*

Šeimininkas ar ūkininkas *Joniškio šnektose* įvardijamas tokiais denotatais (stilistiškai žymėtais ir ne): *urėdas, gaspadórius, sãvas žmogùs, gaspadoraũnė*. Pvz.: *Labai taupus gaspadoraune Rpn. [LKI]. Reikėj i liuobtis pas gaspadorius Mk.*

Gretimas gyventojas ar draugas, bičiulis⁹ yra įvardijami denotatais: *susiėdas, stavórčius, prietelis*. Pvz.: *Susiede, kol mes gyvas būsme, to taką neleisem apželt Sk. Einam susiede, saka, paimkim iškepkim kugelę Rdš. Dėkui, tau, prietel, už tavo kantrybę, kad neleidai į mūkios vietą – pikta dvasia apleidė manį Sln.*

⁹ „Dažnesnis ir stilistiškai neutralesnis yra *draugas*; *bičiulis* turi kitokią stilistinę atspalvį, t. y. jis vartojamas tada, kai norima pabrėžti labai artimą bendravimą“ (Karaciejus 1983: 104).

Tarnas *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje turi tokius adekvatus: *ver̃gis, sùlainis*. Pvz.: *Gal ir sulainį tau teks pasamdyti Žg. Buva bevaikiai, nebuva vaikų. Tik samdiniai – vergiai buva Žg.*

Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Socialinį statusą įvardijantys moteriškosios lyties asmenų pavadinimai *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje buvo rasti tokie (rasta 16 pavadinimų): *bobýtė, pribuvėja, babūšė* (,pribuvėja‘), *pùsmėgė, poni, poniūtė, poniusýtė, paniūtė* (,ponia‘), *mer̃gė, mergātė, mergāca, mergà, gaspadinė, gaspadinėlē, kaimýnka, kaimynkėlė*. Pvz.: *Tokios bobytės būdava Jnn. Ji da neženota mergėšia Mžl. Paskui šeimininkė mirė Kpl. Pradžioje, kai tik pagimdė mama, namuose bobutė priėmė Jnš. Tokios bobytės (pribuvėjos) būdavo Jnn. Mano pats išėjo kūmų ieškot, rytodien buvo krikštynos, nėra kam nueiti pas bobaite (pribuvėja) Sln. Tenai pas juos da i mergė buva Žg. Kaip matyti iš pavyzdžių, socialinį statusą įvardijančių moteriškosios lyties asmenų pavadinimų yra beveik per pusę mažiau nei vyriškosios lyties asmenų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visais šiais pavadinimais yra įvardijamos pribuvėjos, ponios, samdinės ar kaimynės.*

Substantivum mobile pavadinimai. Socialinį statusą nusakantys asmenų pavadinimai, turintys abiejų giminių kategorijas, *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje turi 28 adekvatus (stilistiškai žymėtus ir ne, tarminius variantus ar leksinius vedinius).

Tarnus ir tarnautojus šių šnektų atstovai įvardija taip: *tarnáutojas, tarnáutoja; taŃnas, tarnáitė*. Pvz.: *Tarnautojas tai buva nieka vietoj, nieka vietoj Dnr. Daugiau tarnų neturėja, nesamdydava Sl. Kaip matyti, šie pavyzdžiai niekuo nesiskiria nuo DLKŽe užfiksuotų.*

Žemės, ūkio savininkas ar savininkė turi tokius atitikmenis *Joniškio šnektų* žodyne: -ykas / -ykė (*ūkinýkas, ūkinýkė; žėminykas, žėminykė*), -ėlis / -ėlė (*ūkininkėlis, ūkininkėlė*), -ininkas / -ininkė (*ūkininkas, ūkininkė*), -aitis / -aitė (*ūkininkáitis, ūkininkáitė*). Pvz.: *Pasėdava teip, kei(p) kas nor, gi čia visi turėja, gi čia buva žėminykų tada Jnšk.*

Šeimininką, poną, gaspadorių joniškiečiai apibūdina tokiais leksiniais vienetais: -aitis / -aitė (*ponáitis, ponáitė; gaspadoráitis, gaspadoráitė*), -(i)ukas / -(i)ukė (*gaspadoriùkas, gaspadoriùkė*), -ykas / -ykė (*gaspādneykas, gaspādneykė*), -ėlis / -ėlė (*šeimininkėlis, šeiminikėlė*), -ykas / -ykė (*šeiminýkas, šeiminýkė*), -ininkas / -ininkė (*šeiminiňkas, šeiminiňkė*), -iškis / -iškė (*šeiminiškis, šeiminiškė*), *pónas, ponià*. Pvz.: *Gaspadnyks buvo ambinyks, bet ir keleivis ne pėsčias Sln. Nu jau savi neidava [į talką], tie gaspadoriukai jau visi, samdyti eidava Dž. Gaspadorait, ar nepriimtum manęs į nakvyne? Sln. Reikėj i liuobtis pas gaspadorius Mk.*

Kaimynas ar globėjas *Joniškio šnektose* įvardijamas leksiniais vienetais, mažai kuo tesiskiriančiais (ar tokiais pat) nuo DLKŽe užfiksuotų: *globėjis (-as), globėja; kaimynėlis, kaimynėlė; kaimýnas, kaimýnė*. Pvz.: *Da kartais būn, paskundž kaimyns kaimyną Gžč. Buva ir tokių [ubagų], kuris negalėja, nebuva globėjų jokių, šeimos, vaikų neturėja Trm.*

Samdinyš ar samdinė *Joniškio šnektose* įvardijami tokia leksika: *samdinys, samdinė; bañdininkas, bañdininkė; samdiniñkas, samdiniñkė / samdinỹkas, samdinỹkė; šeiminỹkštis, šeiminỹkštė; žemaĩtis, žemaĩtė* (,samdinyš ne iš tų vietų‘); *kūmetis, kūmetė / kumietis, kumietė* (,samdomas dvaro darbininkas‘); *kumetėlis, kumetėlė*. Pvz.: *Kumetėlis čia buvo Pšp. Bet šeiminỹkščiai paleidė kalbą į sodžiu, kad Alena, mūsų gaspadorių duktė, nebylė paliko Sl. Iš pavyzdžių matyti, kad šioje leksinėje grupėje socialinio statuso ar tam tikro visuomenės veikėjo pavadinimai dažniausiai turi ir vyriškosios, ir moteriškosios giminės gramatinės kategorijas.*

3.4. Kraujo ryšį nusakanti asmenų grupė

Kraujo ryšį nusakančiai asmenų grupei, arba Salio vadinamajai tiesiajai giminystei (Salys 1986: 17), įvardyti *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje buvo rasti 67 pavyzdžiai (iš jų 27 moteriškosios giminės, 29 vyriškosios giminės ir 11 substantivum mobile pavadinimų).

Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai. Šių asmenų pavadinimų grupei *Joniškio šnektų* žodyne vartojami tokie stilistiškai nežymėti vyriškosios giminės denotatai: *sūnūs, vaĩkas, tėtis / tėvas / tėtė / tėtė¹⁰, senėlis*.

Tėvą įvardija šie stilistiškai žymėti konotatai: -(i)ukas (*tetukas, tetuliukas, tėveliukas, tėvukas*), -atis (*tėvunātis*), -ytis / -ytė (*tetytis, tetytė*), -elis / -ėlis (*tėvėlis, tivėlis, tetušėlis*), -ušis (*tetūšis*), Pvz.: *Tetušis toks buvo, biški pageriantis Kpl. Sakau, tėveliuk, einam žiūrėt, sakau, man atroda mūsų, gal į mūsų gandrai parskrida Jčn. Sakau, šneki, tetuliuk, tokius niekus Drn. A tivelis keturesdešimtais mirė Tsn.*

Sūnus *Joniškio šnektose* įvardijamas tokiais leksiniais vienetais: -ukas (*vaikeliukas*), -atis / -aitis (*sūnelātis, tėvunāitis* ‚ūkininko sūnus, visko ar dalies paveldėtojas‘, *vaikātis*), -ytis (*vaikytis*), -utis (*vaikūtis*), -usas (*sūnusas*), -elis (*sūnėlis*), -ūkštis (*vaikiūkštis*), *sūnė, sūnas*. Pvz.: *Sūnelis bus vėl, tos dukters norėjau. I negera užauga, negera, oi negera Lnkč. A mana sūnė tai ką jau ten Km. Mana sūnusai pardavė tą namą Gžč.*

Senelį įvardija du leksiniai vienetai, galintys turėti tik vyriškosios giminės kategoriją: *titėlis* ‚senelis ar net prosenelis‘, *tetā* ‚senelis‘. Pvz.: *Tas būdava senų senovėse mūsų titelis, ka šnekėdavo Rdš. Mano tetā pats turėdavo pasidaręs alaus Dml.*

¹⁰ Leksiniu vienetu *tėvas* *Joniškio šnektų* atstovai (dažniau atstovės) įvardija ne tik ‚vedusį vyrą savo vaikui‘, bet ir kaip ‚vyrą‘ (žmonai).

Taigi matyti, kad tėvą šioje leksinėje grupėje įvardija daugiausia vienetų – 15 leksinių vienetų: *tėvas, tėtė, tėtis, tetušis, tetušėlis, tėvėlis, tivėlis, tetytė, tetytis, tėvunātis, tėvunāitis, tėvukas, tėveliukas, tetuliukas, tetukas*.

Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Šios grupės moteriškosios lyties asmenų stilistiškai nežymėti denotatai: *mamà / mótina, duktė / dukrà, bāba*. Kiti leksiniai vienetai (dažniausiai minėtų žodžių vediniai ar tarminiai jų variantai), įvardijantys šios grupės moteriškosios lyties asmenis, turi vienokią ar kitokią konotatinę reikšmę. Iš viso stilistiškai nežymėtų denotatų ir jų vedinių ar tarminių variantų *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje rasta 27.

Dukrą, neskaičiuojant jau minėtųjų denotatų, nesiskiriančių nuo DLKŽe užfiksuotų, įvardija šis priesagos -ara vedinys *dùkara, duktė*. Pvz.: *Mana dukara yr(a) viena* Jnš.

Senelė, močiutė įvardijama tokiais leksiniais vienetais (priesaginiais vediniais): -ytė (*babýtė, bobulýtė*), -ulė (*bobùlė*), -utė (*bobùtė, babùtė*), -ūnė (*babūnė*), -ėnas (*babėnas*), -ikė (*senučikė*). Pvz.: *Mana babėns irgi taip saka* Sk. *Tada jis važiava, tas senuks, aš ir babutė* Jnš. *Mana babytė, ti ta išpasnikaudava baisiai* Gšč.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šioje grupėje, kurioje gali būti pavadinami tik moteriškosios lyties asmenys, daugiausia leksinių vienetų (vedinių ir neutralių denotatų) turi motiną įvardijantys pavadinimai. Motiną įvardija 16 leksinių vienetų (stilistiškai žymėtų ir ne): *mamà, mótina, motinùtė, motinýtė, mamýtė, matušaitė, matušātė, mamáitė, mamātė, motinùkė, mamùkas, matùšė, mamúolis, mamāša, mamūnė, māmka*. Pvz.: *Tad mamaitei sakau: „Tavo močiutė pasiutus“* Jčn. *Čia mamytė palaidota mūsų kapinėse* Mrn. *Ko man matušaitė kepalaičio neįdėjo?* Sln. *Me(s) su mamaite gyvenom ne čia* Rdš. *Mana mamuks tai jau jin žinodava* Mk. *Kai jaunas buvau, matušeį padėdavau* Mdg. *Mana mamūnė mirė labai anksti* Rmš.

Substantivum mobile pavadinimai. Kaip minėta, kraujo ryšį nusakantys asmenų pavadinimai gali turėti to paties žodžio abi gimines. DLKŽe jų rasta nedaug (2): *senėlis, senėlė; sėnis, sėnė*. *Joniškio šnektų* žodyno kartotekoje šių žodžių adekvatų (leksinių vedinių ar niekuo nesiskiriančių nuo užfiksuotų DLKŽe) rasta daugiau (11): -olis (*senōlis, senōlė*), -(i)ukas / -(i)ukė (*pametinùkas, pametinùkė; seneliùkas, seneliùkė; senučiùkas, senučiùkė; sen(i)ùkas, sen(i)ùkė*), -aitis / -aitė (*seneláitis, seneláitė*), -inis / -inė (*pametinis, pametinė, dukra, sūnus*), -ytis / -ytė (*senulýtis, senulýtė; senutýtis, senutýtė*), -utis / -utė (*sen(i)ùtis, sen(i)ùtė*), -ėlis / -ėlė / -elė / -elia / -elis (*senėlis, senėlė, senėlia, senutėlis, senutėlė*). Pvz.: *Senutėlis mani užaugina iki penkių mėnesių* Lnkč. *Kursa draugs, labai toks jau seneliuks, sakė pamokslą* Ežk. *Atveže tokią senutėlą (pribuvėją) vyrs* Ežk. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad gali būti vartojamos tiek vyriškoji, tiek moteriškoji giminės, atsižvelgiant į tai, kokios lyties asmuo turimas omenyje.

3.5. Kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė

Kultūrinio bei tradicinio lygmens grupei buvo priskirti tokie asmenų pavadinimai, kurie įvardija vyriškosios ar moteriškosios lyties asmenis, dalyvaujančius krikštynų ar vestuvių apeigose. Šioje grupėje *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje buvo rasta 20 pavadinimų. Iš jų vyriškąją giminę turi 7; moteriškąją – 5; substantivum mobile – 8 leksiniai vienetai.

Vyriškosios lyties asmenų pavadinimai. Kultūrinio bei tradicinio lygmens grupėje rasti šie neutralūs ir stilistiškai žymėti denotatai: *krikšto tėvas, pódinas, podinėlis, krikštātėvis, krikšto sūnūs, pabroljys, brólaitis, kūminas*. Pvz. *Gimimą dieną tai jau visada i pode i podins atvažiuodava* Jnš. *Atvažiava mana podinėlis* Jnš. *Saldainių brolaitis duodava* Gšč. Taigi matyti, kad šioje leksinėje grupėje dažniausiai įvardijamas krikšto tėvas, jis turi daugiausiai adekvatų – 5 (*krikšto tėvas, pódinas, podinėlis, krikštātėvis, kūminas*). Šį asmenį įvardijantys pavadinimai sudaro daugiau nei pusę visų kultūrinio bei tradicinio lygmens vyriškosios lyties asmenų pavadinimų.

Moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Moteriškosios lyties asmenis, dalyvaujančius įvairiuose tradiciniuose procesuose, joniškiečiai (kaip ir vyriškosios lyties asmenis) įvardija negausiu leksinių vienetų skaičiumi. *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje buvo užfiksuoti 5 pavadinimai (daugelis jų visiškai niekuo nesiskiria nuo DLKŽe užfiksuotų): *krikšto duktė, krikštāmotė, jaunāmartė, podinėla, podytė*. Pvz.: *Ką padaryt, podyt, kad jau piausi, piausi* Sln. *Audeklų, kaldrų, va tokių, ka turėtum nuvažiavus jaunamartė i kitą pusę jau parvežta* Stp.

Substantivum mobile pavadinimai. Šioje leksinėje grupėje daugiausiai denotatų (8) priskirta asmenų pavadinimams, turintiems abi giminės kategorijas: *krikšto pódis, krikšto pōdė; kūmas, kūma; svóčias, svočià; pamergjys, pamergė; pódis, pōdė; piršljys, piršlienė*. Pvz.: *Tik mūsų kūms buva toks labiau nuskriausts* Krn. *Gimimą dieną tai jau visada i pode i podins atvažiuodava* Jnš. *Tiršliuose gyvena. Man(a) amžinatilsi vyrs irgi podis dirmavones* Stp. *Vestuves lydi piršliai, pabroliai, pamergiai, svočiai* Jnš. Galima teigti, kad šioje grupėje vyrauja tik *krikšto motiną* ar *krikšto tėvą* įvardijantys pavadinimai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad neretai šios grupės asmenų pavadinimai vartojami daugiskaita: *pamergiai, piršliai, svočiai, podinaĩ, krikšto tėvaĩ*. Taigi galima teigti, kad šioje grupėje vartojami asmenų pavadinimai šalia vyriškosios giminės gramatinės formos dažniausiai turi ir moteriškosios giminės gramatinę formą.

IV. ASMENŲ PAVADINIMŲ DARYBINĖS GRUPĖS

Apie žodžių darybą yra išleista nemažai mokslinių darbų. Žodžių daryba yra aprašoma Stasio Keinio (Keinys 1999), Vinco Urbučio (Urbutis 1978), Jolantos Vaskelienės (Vaskelienė 2000, 2004) darbuose. Urbutis žodžių darybos terminą apibrėžia taip: „Žodžių daryba <...> yra žodžių darymo iš turimų žodžių savo kalbos priemonėmis būdų ir tipų sistema. Žodžių darybos priemonės yra priesagos, galūnės ir priešdėliai, t. y. pridedamos žodžių dalys, vadinamieji afiksai“ (Urbutis 1978: 10). Visus *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje užfiksuotus asmenų pavadinimus, nesigilinant į išsamesnę darybinę jų analizę, galima suskirstyti į 4 vedinių (darinių) grupes: priesaginiai (žr. 1–3 lenteles), priešdėliniai ir galūniniai vediniai (žr. 4 lentelę) bei sudurtiniai žodžiai – dūriniai (žr. 5 lentelę). Pasak Urbučio (1978: 59), kiekvienas žodis, kuris yra atsiradęs dėl žodžių darybos, yra suvokiamas kaip darinys.

4.1. Asmenų pavadinimų priesaginiai vediniai

Priesagos, būdingos tik vyriškosios lyties asmenų pavadinimams

1 lentelė.

Priesaga	<i>Joniškio šnektų žodyno</i> kartotekoje rasti pavyzdžiai
-ainis	sulainis.
-asis	pusvaikasis.
-aunė	gaspadoraunė.
-esas	vaikesas.
-etis	dėdetis.
-ėkas	pusbernėkas.
-ėklis	ženėklis.
-ėzas	vaikėzas.
-(i)akas	pusberniakas, vaikiakas.
-ikis	jaunikis.
-(i)okas	berniokas, pusberniokas, seniokas, vyriokas.
-(i)okšlis	vyriokšlis.
-(i)uksas	berniuksas.
-orius	gaspadorius.

-usas	sūnusas.
-tka / -tkė	bratka / bratkė.

Šioje lentelėje (žr. 1 lentelę) pateikiamos priesagos, kurios būdingos tik vyriškosios lyties asmenų pavadinimams. Yra maloninių priesagų: *-(i)uksas (berniùksas), -ainis (sùlainis)*, tačiau priesagos, būdingos tik vyriškosios lyties asmenims, dažniau turi menkinamojo atspalvio: *-(i)okas (berniókas, pusberniókas, seniókas, vyriókas), -(i)akas (pusberniãkas, vaikiãkas)*. Retesni, kartais turintys menkinamąjį atspalvį, yra *-etis, -ėklis, -(i)okšlis, -iškas, -usas* priesagų vediniai: *dėdėtis, ženėklis, vyriókšlis, vyriškas, sūnusas*. Rastas vienas vedinys, turintis skolintą priesagą: *bràtka / bràtkė*.

Priesagos, būdingos tik moteriškosios lyties asmenų pavadinimams

2 lentelė.

Priesaga	<i>Joniškio šnektų žodyno kartotekoje rasti pavyzdžiai</i>
-aca	mergaca.
-ėja	pribuvėja.
-ka	panenka, pacanka, patelka.
-ėšia	mergėšia.
-ica	mergica.
-ienė	brolienė, dėdienė, uošvienė.
-ikė	bobelikė, bobikė, mergikė, panikė, seserikė, senikė, žmonikė, senučikė.
-iotė	mergiotė.
-iščia	mergiščia.
-šė	bobšė.
-uolis	mamuolis.
-ūnė	babūnė.
-ūsė	bobūsė.
-(u)va	sesuva, sesva.

Iš šios, tik moteriškosios lyties asmenims būdingų priesagų lentelės (žr. 2 lentelę), matyti, kad, priešingai nei vyriškosios lyties asmenų pavadinimai, minėtieji dažniau turi maloninių ar mažybinių priesagų vedinius: *-(i)utė (bobūtė, babūtė, sesūtė, sen(i)ūtė, motinūtė, paniūtė, moteriūtė, poniūtė), -uolis (mamúolis)*. Retesni priesagų vediniai: *-uva / -va (sesuvà, sesvà)*.

Priesagos, būdingos ir vyriškosios, ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimams

3 lentelė.

Priesaga	<i>Joniškio šnektų žodyno kartotekoje rasti pavyzdžiai</i>
-alis, -alė	brolalis, ponalis, snarglalis, snarglalė.
-atis / -aitis, -atė / -aitė	brolaitis / brolatis, gaspadoraitis, gaspadoraitė, jaunikaitis, jaunikaitė, ponatis / ponaitis, ponatė / ponaitė, senelaitis, senelaitė, sūnelaitis, tėvunaitis / tėvunaitis, ūkininkaitis, ūkininkaitė, vaikatis, žemaitis, žemaitė, bobaitė, mamaitė / mamatė, matušaitė, mergaitė, sesaitė / sesatė, seseraitė, tarnaitė, mergatė, motušatė, panelatė.
-elis, -ėlis, -elė / -ela / -elia, -ėla / -ėlė	anūkėlis, anūkėlė, bernelis, berniukėlis, bernužėlis, kaimynėlis, kaimynėlė, kumetėlis, kumetėlė, mana žmogelis / žmogelis, podinėlis, podinėla, senbernėlis, senelis, senelė / senelia, senutėlis, senutėlė, sūnelis, striužėlis, tetušėlis, tėvelis, titelis, tivelis, uošvelis, uošvela, ūkininkėlis, ūkininkėlė, vyrelis / vyrelė, bobela, žmonela, sesela, seselė, secelė, bobelė, martelė, panelė, žmonelė, mergelė, dėdinėla, senmergėla, moterėlė, moteriškėlė, motinėlė, pacankėlė, jaunėlis, jaunėlė, gaspadinėlė, šeimininkėlis, šeimininkėlė.
-ėnas, -ėnė	tetulėnas, seserėnė.
-inas / -inis, -ina	kūminas, podinas, snarglinis, snarglinė, sudėtinis, sudėtinė, sugyventinis, sugyventinė, tėvinis, užkurinis, užkurinė, vaikinąs, mergina, motina, dėdina.
-ininkas, -ininkė -inykas / -nykas, -inykė / -nykė	bandininkas, samdininkas, samdininkė, šeimininkas, šeimininkė, ūkininkas, ūkininkė, žemininkas, žemininkė. bernykas, gaspadnykas, gaspadnykė, samdinykas, samdinykė, šeiminykas, šeiminykė, ūkinnykas, ūkinnykė, žeminykas, žeminykė.
-inis, -inė	pametinis, pametinė, gaspadinė.
-(i)ukas, -(i)ukė	berniukas, bračiukas, broliukas, gaspadoriukas, gaspadoriukė, jaunikliukas, jaunikliukė, naciukas, ponaičiukas, ponaičiukė, pusberniukas, seneliukas, seneliukė, sen(i)ukas, sen(i)ukė, snargliukas, snargliukė, tetukas, tetuliukas, tėveliukas, tėv(i)ukas, vaikeliukas, vaikesiukas, vaikinukas, vaikiukas, vyriukas, zenikas, žemaičiukas, žemaičiukė, mamukas, motinukė, pametinukas, pametinukė, pamestinukas, pamestinukė, mergiukė, seseriukė, mergaičiukė, mergiukė, moteriukė, pacankiukas,

	pacankiukė.
-ytis, -ytė	anūkytis, anūkytė, brolytė, brolytis, senulytis, senulytė, senutytis, senutytė, tetytė, tetytis, vaikytis, poniušytė.
-(i)ūkštis, -(i)ūkštė	vaikiūkštis, mergiūkštė.
-ykštis, -ykštė, -iškis, -iškė, -iškas, -iška (-oji)	šeimyniškis, šeimyniškė, šeiminykštis, šeiminykštė, vyriškas, moteriškas, moteriška, paniška, mergiška, mot(e)riška, mot(e)riškoji, paniškoji.
-(i)utis, -(i)utis	senutis, senutė, vaikutis, vėdutis, vyrutis, bobutė, babutė, sesutė, sen(i)utis, sen(i)utė, motinutė, paniutė, moteritutė, poniutė.
-uklis, -uklė	jaunuklis, jaunuklė.
-tojas, -toja	tarnautojas, tarnautoja.
-olis, -olė	senolis, senolė.
-ulis, -ulė	ponulis, bobulė.
-ušis, -ušė	tetušis, matušė.

Kaip matyti iš paskutiniosios priesaginių vedinių lentelės (žr. 3 lentelę), dažniausiai vyrauja maloninės priesagos: -(i)ukas, -(i)ukė (*berniukas, bračiukas, broliukas, gaspadoriukas, gaspadoriukė, jaunikliukas, jaunikliukė, naciukas, ponaičiukas, ponaičiukė, pusberniukas, seneliukas, seneliukė, sen(i)ukas, sen(i)ukė, snargliukas, snargliukė, tetukas, tetuliukas, tėveliukas, tėv(i)ukas, vaikeliukas, vaikesiukas, vaikinukas, vaikiukas, vyriukas, zeniukas, žemaičiukas, žemaičiukė, mamukas, motinukė, pametinukas, pametinukė, pamestinukas, pamestinukė, mergiukė, seseriukė, mergaičiukė, mergiukė, moteriukė, pacankiukas, pacankiukė*), -elis, -elė / -ela, -ėlis, -ėlė / -ėla (*anūkėlis, anūkėlė, bernėlis, berniukėlis, bernužėlis, kumetėlis, kumetėlė, mąna žmogėlis / žmogėlis, podinėlis, podinėla, senbernėlis, senėlis, senėlė / senėlia, striužėlis, tetušėlis, tėvėlis, titėlis, tivėlis, uošvėlis, uošvėla*,

ūkininkēlis, ūkininkēlē, vyrēlis / vyrēlē, bobēla, žmonēla, sesēla, sesēlē, cecēlē, bobēlē, martēlē, panēlē, žmonēlē, mergēlē, dėdinēla, senmergėla, moterēlē, mot(e)riškēlē, motinēlē, pacankēlis, pacankēlē, jaunēlis, jaunēlē, gaspadinēlē, šeiminkēlis, šeiminkēlē), -ulis, -ulė (ponūlis, bobūlē), -ušis, -ušė (tėtūšis, matūšė)¹¹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad priesagos, būdingos ir vyriškosios, ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimams, yra gausiausios.

Iš 16 pavadinimų, įvardijančių motiną, 14 yra priesaginiai vediniai: *motinūtė, motinýtė, mamýtė, matušaitė, matušatė, mamáitė, mamātė, motinūkė, mamūkas, matūšė, mamúolis, mamāša, mamūnė, māmka*. Tėvą įvardija 12 priesaginių vedinių: *tetūšis, tetušėlis, tėvėlis, tivėlis, tetýtė, tetýtis, tėvunātis, tėvunáitis, tėvūkas, tėveliūkas, tetuliūkas, tetūkas*.

Įdomesnius galima paminėti tuos priesaginius vedinius, kuriais įvardijama *žmonà* (sutuoktinė savo vyrui), tam minėtosios šnektos atstovai vartoja 5 leksinius darinius, maloninių priesagų vedinius: *-ūsė (bobūšė, žmona, draugė), -ela / -elė (žmonėla, žmonėlē), -ytė (žmonýtė)*. Tačiau negalima teigti, kad šiose šnektose nėra vartojami vediniai, turintys niekinamosios reikšmės atspalvį. To paties semantinio lauko, bet jau turintis neigiamai vertinamo subjekto atspalvį yra žodis *patėlka*. Veikėjų pavadinimai su priesagomis *-ikas, -ikė* turi menkinamojo atspalvio: *bobelikė, bobikė, mergikė, panikė, seserikė, senikė, žmonikė, senučikė* (plg. Vaskelienė 2000: 26).

Vyras šiose šnektose turi tokius darinius, kurie išreiškiami įvardžio ir daiktavardžio junginiu, turinčiu maloninę priesagą (*màna žmogėlis*), maloninių priesagų *-elis / -elė, -ukas, -utis* vediniais (*vyrėlė / vyrėlis, vyrūkas, vyrūtis*). Priesagų *-(i)okas, -(i)okšlis* vediniai (*vyriókas, vyriókšlis*) turi menkinamojo atspalvio.

Galima teigti, kad sutuoktinį ar sutuoktinę vadindami joniškiečiai, neišskirdami lyčių, juos paprastai įvardija teigiamai (išskyrus minėtuosius kelis atvejus, kai sutuoktinė ar sutuoktinis įvardijami neigiamai).

Netekėjusiai merginai joniškiečiai turi keletą pavadinimų: *sénmergė, mērgėšia, senmergėla*. Šių pavyzdžių nėra daug, tačiau beveik visuose (išskyrus žodį *senmergėla*, kuris turi maloninę priesagą) atsispindi niekinamojo atspalvio turinčios reikšmės. Vyriškosios lyties nevedęs asmuo turi analogiškus atitikmenis: *sénbernis, senbernėlis*.

Būtina atkreipti dėmesį į tokius pavyzdžius, kurie išsiskiria neįprasta savo daryba. Vyriškąją giminę turi moteriškosios lyties asmenis įvardijantys pavadinimai *mamúolis, mamūkas*. Ir atvirkščiai – moteriškosios giminės gramatinę formą turi vyriškosios lyties asmenis įvardijantys pavadinimai

¹¹ „Šią priesagą (-ušis, -ė) turi tikrai deminutyvai motušė ir tėtūšis, paprastai vartojami malonumo reikšme“ (DLKG 2005: 93).

*gaspadoraūnė, brolytė, tetytė*¹². Tai priklauso, kokios lyties asmenį turima omenyje. Visos šios priesagos yra maloninės kaip ir dauguma vyriškosios ar moteriškosios lyties asmenų pavadinimų leksinių vedinių.

Kaip buvo teigta anksčiau, remiantis priesaginių vedinių lentelėmis, galima daryti išvadą, kad *Joniškio šnektose* vyrauja maloninių ir mažybinių priesagų vediniai. Tokių priesagų vyravimas gali būti aiškinamas įvairiai. Jurgita Macienė teigia (2005: 115), kad tai gali būti dėl paties lietuvių tautinio charakterio savitumo atspindėjimo. Kitas aiškinimas gali remtis tuo, jog tikėtina, „kad dauguma *Joniškio šnektų* žodyno kartotekos informantų buvo moterys“ (Kačiuškienė ir kt. 2008: 115). Moterų kalba yra ekspresyvesnė nei vyrų, moterys savo kalboje vartoja daugiau maloninių ir mažybinių žodžių, vyrų kalboje dažniau pasitaiko „grubių pajuokavimų“ (plg. Čepaitienė 2005: 121). Pasak Vaskelienės (2000: 26), emocinis ir ekspresinis komponentas dažniau pastebimas šnekamojoje kalboje, įvardijant veikėjus. Šie teiginiai patvirtina faktą, kodėl *Joniškio šnektose* gausu tokių priesagų.

Atkreiptinas dėmesys, kad vediniai gali būti grupuojami į vienos priesagos ar keliapakopių priesagų vedinius. Nors joniškiečiai dažniau vartoja vienos priesagos vedinius, tačiau pasitaiko ir keliapakopių priesagų, ypač *-atis / -aitis, -ėlis, -(i)ukas, -ytis, -ytė*, vedinių: *senelaitis, senelaitė, sūnelaitis, tėvunaitis / tėvunaitis, senutėlis, senutėlė, tetušėlis, seneliukas, seneliukė, tetuliukas, tėveliukas, senulytis, senulytė, senutytis, senutytė*. Macienė (2005: 74) pastebi, kad dažniau keliapakopės priesagos gali turėti neigiamai vertinamo subjekto išpūdį. Tačiau visi anksčiau minėti keliapakopių priesagų vediniai turi malonines ar mažybines reikšmes.

4.2. Asmenų pavadinimų priešdėliniai ir galūniniai vediniai

4 lentelė.

Priešdėlis	<i>Joniškio šnektų</i> žodyno kartotekoje rasti pavyzdžiai
Į-	įsūnis, įdukterė.
Pa-	pabrolis, pabrolis, patėvis, pamotė, pamotėla, pamergė, pametinis, pemetinė.
Po-	posūnis, podukra.
Prie-	priepenas, prievaizdas, prievyris.
Pro-	proanūkas, proanūkė, promočiutė, prosenelis, prosenelė, prosenutis, prosenutė, proprosenelis, proprosenelė.

¹² „Šnektose labai svyruoja giminės kategorija: ten, kur bk [bendrinėje kalboje] esama vyriškosios giminės, joniškiečiai gali pavartoti moteriškąją“ (Bartkutė 2001: 37). Taigi galima teigti, kad šiuo atveju ne tik vyriškąją giminę pakeitė moteriškosios giminės gramatinė forma, bet ir moteriškosios lyties pavadinimai kartais išreiškiami vyriškosios giminės gramatinėmis formomis.

Kaip matyti iš šių priešdėlinių vedinių lentelės (žr. 4 lentelę), lygiai tokius pat priešdėlius turi vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimai. Tačiau priešdėlio prie- vediniai sudaromi tik vyriškosios lyties asmenims pavadinti, moteriškosios lyties asmenų pavadinimams šis priešdėlis nebūdingas. Keinys knygoje „Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba“ (1999) teigia, kad „priešdėlio prie- vediniai pavadina vietą, esančią šalia pamatiniu daiktavardžiu žymimo dalyko, prie jo“ (Keinys 1999: 64). Galima teigti, kad bendrinėje kalboje vartojamo priešdėlio prie- vediniai negali pavadinti žmogaus, tačiau joniškiečiai šio dalyko nepaiso.

Joniškio šnektose galūniniai vediniai rasti keli: *pamergys, piršlys, pabrolys*. Visi jie galūnės -ys vediniai. Kalbant apie galūnes, vertėtų paminėti neįprastą tarminį variantą, turintį bendrinės lietuvių kalbos linksniavimo u-kamienių paradigmą nebūdingą linksniavimo sistemą. Tai žodis *sūnas*¹³.

4.3. Dūriniai

5 lentelė.

Kalbos dalys	<i>Joniškio šnektų žodyno kartotekoje rasti pavyzdžiai</i>
Dkt. + Dkt.	bernizgalis, brolvaikis, krikštasūnis, krikštaduktė, krikštatėvis, krikštamotė, pusbrolis, pusseserė, pusšvogeris, pusvaikasis, zėngalis, zingalis, zingalė.
Bdv. + Dkt.	senbernis, jaunamartė, senmergė.
Bdv. + Vksm.	jaunavedys, jaunavedė.
Bdv. + Bdv.	senpalaikis, senpalaikė.
Sktv. + Vksm.	vienstipis.
Dkt + Bdv	mergapalaikė, vaikpalaikis.

¹³ „Pastebėta, kad esama skirtumų linksniuojant tokius daiktavardžius kaip *sūnas*. Visų kaitybos kamienų vienaskaita išlaiko savo paradigmą, tik (i)u-kamienių daugiskaita linkusi pereiti į (i)a-kamienių linksniavimo paradigmą“ (Bartkutė ir kt. 2001: 36). Taigi daiktavardžio *sūnas* vardininko daugiskaita turės a-kamienių linksniavimo paradigmą *sūnai*. Toks (i)u-kamienių daiktavardžių daugiskaitos perėjimas į (i)a-kamienių linksniavimo paradigmą pastebėtas ne tik *Joniškio šnektose*. Pasak Juozo Palionio (1995: 51), „palyginti nenusistovėjusi tuomet [XVI – XVII amžiuje] buvo u- (ju-) kamienių daiktavardžių fleksija senuosiuose raštuose. Šių kamienų daiktavardžių galūnės neretai vartojamos pagrečiui su a-(ja-) kamienėmis, ypač prūsiniėje rašomosios kalbos atšakoje, pavyzdžiui, Bretkūno i. pl. Įunumis ir Įunais [plg. *Joniškio šnektose*: dgs. n. sūnum, dgs. įn. sūnais]“. Taigi šios šnektos atstovai dar tebėra išlaikę tokį daiktavardžio *sunus* linksniavimą, koks egzistavo ir senuosiuose raštuose.

Joniškio šnektų atstovai dūriniuose jungiamąjį balsį išmeta (*brólvaikis, sénbernis, sénmergė, víenstipis* ir pan.), bet kai kuriuose dūriniuose jungiamasis balsis yra ir išlaikomas (plg. *jaunavedỹs, jaunavedė, vaikìgalis, vaikiãgalis, krikštàsūnis, krikštĩduktė* ir pan.). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kaip ir priešdėliniai vediniai, taip ir dūriniai dažniausiai vartojami įvardijant abiejų lyčių atstovus.

IŠVADOS

Išanalizavus visus *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje rastus asmenis įvardijančius pavadinimus galima daryti tokias išvadas:

1. Joniškiečiai savo šnektose vartoja dvigubai daugiau pavadinimų asmenims įvardyti, nei kad jų užfiksuota DLKŽe.

2. Moteriškosios ir vyriškosios lyties asmenų pavadinimai skyla į 5 leksines grupes ir pagal leksinių vienetų gausumą išsidėsto tokia tvarka: giminystės asmenų pavadinimų grupė (144), amžiaus grupė (107), socialinę statusą įvardijančių pavadinimų grupė (72), kraujo ryšį nusakanti asmenų grupė (67), kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė (20).

3. Visa leksika skilo į smulkesnes grupes: 1) leksika, būdinga tik vyriškosios lyties asmenų pavadinimams; 2) leksika, būdinga tik moteriškosios lyties asmenų pavadinimams ir 3) leksika, turinti ir vyriškosios ir moteriškosios giminės gramatinės formas (substantivum mobile pavadinimai).

4. Gausiausioji leksika buvo priskirta giminystės terminams ir asmenų pavadinimams, įvardijantiems vyriškosios ar moteriškosios lyties asmenų amžių. Šios dvi grupės sudaro daugiau negu pusę visų surinktų pavyzdžių (253 pavyzdžiai).

5. Šiose šnektose vartojama nemažai svetimybų: *susėdas, stavórčius, švógeris, švógerka, bāba, gaspadórius, gaspadoráitis, gaspadoráitė, pùššvogeris, bràtka* ir kt.

6. Darybos aspektu visi asmenų pavadinimai skyla į 4 grupes: į priesaginių vedinių grupę, priešdėlinių ir galūninių vedinių grupę ir į dūrinius. Didžiausią vedinių dalį sudaro priesaginiai vediniai.

7. Visose leksinėse grupėse vyrauja maloninių ir mažybinių priesagų vediniai: -(i)uksas (*berniùksas*), -(i)ukas, -(i)ukė (*berniùkas, bračiùkas, broliùkas, gaspadoriùkas, gaspadoriùkė, jaunikliùkas, jaunikliùkė, naciùkas, ponaičiùkas, ponaičiùkė, pusberniùkas, seneliùkas, seneliùkė, sen(i)ùkas, sen(i)ùkė, snargliùkas, snargliùkė, tetùkas, tetuliùkas, tèveliùkas, tèv(i)ùkas, vaikeliùkas, vaikesiùkas, vaikinùkas, vaikiùkas, vyriùkas, zeniùkas, žemaičiùkas, žemaičiùkė, mamùkas, motinùkė*), -ulis, -ulė (*ponùlis, bobùlė*), -ušis, -ušė (*tetùšis, matùšė*) ir kt.

8. Neretai vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimams sudaryti vartojamos būdvardiškos priesagos (*vyriškas, móteriškas, jaunàsis, jaunóji, sudètinis, sudètinė*).

9. Dauguma priesagų būdingos ir vyriškosios, ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimų vediniams: -atis / -aitis, -atė / -aitė (*brólaitis / brolàtis, gaspadoráitis, gaspadoráitė, jaunikáitis, ponàtis / ponáitis, ponàtė / ponáitė, seneláitis, seneláitė, sūnelàtis, tėvunàtis / tėvunáitis, ūkininkáitis, ūkininkáitė, vaikàtis, žemaītis, žemaītė, bobáitė*), -ėnas, -ėnė (*tetulėnas, seserėnė*), -ytis, -ytė (*anūkýtis, anūkýtė*,

brolytė, brolytis, senulytis, senulytė, senutytis, senutytė, tetytė, tetytis, vaikytis, poniušytė), -(i)ūkštis, -(i)ūkštė (*vaikiūkštis, mergiūkštė*).

10. Priesagos, būdingos tik vyriškosios lyties asmenų pavadinimams, turi daugiau menkinamojo atspalvio: -(i)okas (*berniókas, pusberniókas, seniókas, vyriókas*), -(i)akas (*pusberniãkas, vaikiãkas*). Priesagos, būdingos tik moteriškosios lyties asmenų pavadinimams, vediniuose dažniau turi maloninės ar mažybinės reikšmės: -aca (*mergãca*), -uolis (*mamúolis*). Nors pasitaiko ir priesagų, kurios vediniams suteikia menkinamojo atspalvio (-ikė *bobelikė, bobikė, mergikė, panikė, seserikė, senikė, žmonikė, senučikė*).

11. Priešdėlinių vedinių grupėje išsiskiria priešdėlio prie- vedinys *priévyris*. Šis priešdėlis visiškai nebūdingas žmogui įvardyti.

12. Galūninių vedinių grupė negausi. Rasti keli galūnės –ys vediniai, būdingi tik vyriškosios lyties asmenų pavadinimams sudaryti: *pamergỹs, piršlỹs, pabrolỹs*.

13. Dažniausiai pasitaikantys yra dviejų daiktavardžių dūriniai: *bernizgalis, brólvaikis, krikštãsūnis, krikštãtėvis, pùsbrolis, pùsseserė, pùsšvogeris, pùsvaikasis*.

14. *Joniškio šnektų* atstovai dūriniuose paprastai nepraleidžia jungiamojo balsio: *jaunavedỹs, jaunavedė, vaikìgalis, vaikiãgalis* ir pan. Tačiau yra keletas ir tokių vedinių, kuriuose jungiamasis balsis išmetamas: *brólvaikis, sénbernis, sénmergė, vïenstipis*.

BAKALAURO DARBO SANTRAUKA

Studijų programa: Lietuvių filologija

Vardas, pavardė: Jurgita Vikrauskaitė

Darbo pavadinimas: Asmenų pavadinimai Joniškio šnektose

Darbo pavadinimas anglų kalba: The names of persons in Joniškis Subdialects

Darbo vadovė: prof. dr. Genovaitė Kačiušienė

Darbo gynimo data: 2010 06 07

Pagrindiniai žodžiai: tarmė, leksikologija, giminystės terminai, vyriškoji ir moteriškoji lytis

Pagrindiniai žodžiai anglų kalba (keywords): dialect, lexicology, terms of Kinship, feminine and masculine gender

SANTRAUKA

Joniškio šnektos apima Joniškio miestą ir maždaug 15–20 kilometrų plotą į pietus Šiaulių link. Šnektos mažai tyrinėtos.

Darbe analizuojami asmenų pavadinimai, aptariama jų daryba. Tyrimo medžiagą sudaro asmenų pavadinimai, išrinkti iš DLKŽe ir skirtingi jų variantai, rasti rengiamo *Joniškio šnektų žodyno* kartotekoje.

Visi asmenų pavadinimai buvo suskirstyti į 5 leksines grupes, kurios pagal leksinių vienetų gausumą išsidėsto tokia tvarka: 1) giminystės asmenų pavadinimų grupė; 2) amžiaus grupė; 3) tam tikro socialinio statuso asmenų pavadinimų grupė; 4) kraujo ryšį nusakančių asmenų pavadinimų grupė; 5) kultūrinio bei tradicinio lygmens grupė. Visi šie pavadinimai darybos aspektu skilo į 4 grupes: priesaginių vedinių, kurių didžiausią dalį sudaro maloninių priesagų vediniai, priešdėlinių ir galūninių vedinių grupė ir dūrinius, kuriuos dažniausiai sudaro du daiktavardžiai.

Dažniausiai *Joniškio šnektų* atstovai vartoja vyriškosios ir moteriškosios lyties asmenų pavadinimus, įvardijančius asmenų giminystę ar amžių. Tačiau kartais joniškiečiai vietoj vyriškosios giminės gramatinės formos vartoja moteriškąją ir atvirkščiai. Visoms leksinėms grupėms būdingi maloninių priesagų vediniai.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (SUMMARY)

Joniškis Subdialects take the town of Joniškis and about 15–20 kilometres area to the south, toward Šiauliai. The subdialects are studied little.

In this paper the names of persons are analyzed, their composition is discussed. The research material consists of the names of persons, which are selected from an electronic version of Dictionary of Contemporary Lithuanian Language and different variants of these persons names, which are found in the card file of Dictionary of Joniškis Subdialects.

All names of persons were divided into 5 lexical groups, which are graded according to lexical units number in this order: 1) the group of the names of kinship; 2) the group of persons with different age; 3) the names of persons from a certain social status; 4) the group of the names of persons that define ties of blood; 5) the level of culture and traditions. All these names were divided into 4 groups according to their composition: suffixal derivatives, where the biggest part consists of diminutive suffixes, prefixal and inflectional derivatives and compound words, where the biggest part consists of two nouns.

In conclusion, people of Joniškis Subdialects frequently use the names of masculine and feminine gender, which name the kinship or the age of persons. However, sometimes people of Joniškis instead of masculine gender use feminine gender and conversely. In all lexical groups dominate diminutive suffixes.

Šaltiniai

JŠŽK – *Joniškio šnektų žodyno* kartoteka. – Šiauliai: Dialektologijos centras.

DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Interneto versija – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
<http://www.autoinfa.lt/webdic/> [žiūrėta 2010-02-24].

Literatūra

1. Bartkutė, 2001 – Bartkutė N., Dumčiūtė R., Kaikarytė A., Kazlauskaitė I., Švambarytė-Valužienė J. *Joniškio šnektų pratimai ir tekstai*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
2. Buivydienė, 1997 – Buivydienė R. *Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
3. Būga, 1958 – Būga K. Литовское название „внука“ anūkas и nepuotis. *Rinkiniai raštai I*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. P. 270–272.
4. Čepaitienė, 2005 – Čepaitienė G. Lyties įtaka kalbėsenai. *Valoda dažadu kultūru kontekstā XV*. Daugavpils: Saule. P. 121–128.
5. DLKG, 2005 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. P. 93.
6. Grinaveckienė, 1970 – Grinaveckienė E., Jonaitytė A., Morkūnas K., Vanagienė B., Vidugiris A. *Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija*. Vilnius: Mintis. P. 25–30.
7. Jakaitienė, 1980 – Jakaitienė E. *Lietuvių kalbos leksikologija*. Vilnius: Mokslas. P. 9.
8. Kačiuškienė, 2008 – Kačiuškienė G., Švambarytė-Valužienė J., Kruopienė I. Moteriškos lyties asmenų pavadinimai lietuvių kalboje. *Valoda dažadu kultūru kontekstā XVIII*. Daugavpils: Saule. P. 28–41.
9. Karaciejus, 1983 – Karaciejus J. Iš lietuvių kalbos žodžių istorijos. *Mintis ir ženklas*. Vilnius: Mokslas. P. 104–110.
10. Keinys, 1999 – Keinys S. *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. P. 64.
11. LKA, 1977 – *Lietuvių kalbos atlasas I. Leksika*. Ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslas. P. 195.
12. Macienė, 2005 – Macienė J. *Deminutyvų stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. P. 55 – 115.
13. Palionis, 1995 – Palionis J. *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. P. 51.

14. Sabaliauskas, 1990 – Sabaliauskas A. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
15. Sabaliauskas, 1965 – Sabaliauskas A. *Žodžiai pasakoja*. Vilnius: Vaga. P. 9–22.
16. Salys, 1986 – Salys A. Mūsų gentivardžiai. *Ženklas ir prasmė*. Vilnius: Mokslo. P. 16–34.
17. Urbutis, 1978 – Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslo. P. 10, 59.
18. Vaskelienė, 2000 – Vaskelienė J. *Darybiniai sinonimai*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė. P. 26.
19. Vaskelienė, 2004 – Vaskelienė J. Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 2. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. P. 20–25.
20. Vikrauskaitė, 2010 – Vikrauskaitė J. Vyriškosios giminės asmenų pavadinimai Joniškio šnektose. *Studentų darbai – 2010 XIV*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. P. 80–81.
21. Zinkevičius, 1994 – Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos dialektologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. P. 36–39.

PRIEDAI

1 priedas

Asmenų pavadinimai *Joniškio šnektose*

Anýta (1) vyro motina.

Anūkas, -ė (2) vaiko vaikas, vaikaitis.

Anūkėlis, -ė (2) *dem.* anūkas.

Anūkỹtis, -ė (2) *dem.* anūkas.

Bāba (4) 1. močiutė, senelė; 2. priėmėja.

Babýtė (1) *hibr. dem.* senelė, močiutė.

Babūtė (2) *hibr. dem.* 1. močiutė, senelė; 2. pribuvėja.

Babulýtė (1) *hibr. dem.* babutė; senas žmogus.

Babūnė (2) 1. močiutė, senelė; 2. priėmėja, akušerė iš sodžiaus moterų.

Babūsė (2) pribuvėja, vaikų priėmėja.

Bakis (1) vaikinas.

Bakūras (2) *sv.* vaikinas.

Baňdininkas, -ė (2) seniau bernas arba merga, kuriam alga buvo mokama sutartimi numatytais pasėti javais, bandomis.

Bėrnas (3) 1. paauglys; 2. jaunas vyras; 3. nevedęs, subrendęs vyras; 4. samdinys;

Bernėlis (2) 1. *dem.* berniukas.

Berniókas (1) 1. vaikinas; 2. samdinys.

Berniukas (2) *dem.* 1. vyriškos lyties vaikas; 2. vaikinas; 3. siuvėjo padėjėjas; 4. širdies draugas, meilužis; 5. samdinys.

Berniukėlis (2) *dem.* subrendęs vyras.

Berniùksas (2) *dem.* berniukas.

Bernìzgalis (1) berniukas, vaikas.

Bernýkas (1) samdinys.

Bernužėlis (2) *dem.* vaikas.

Bóba (1) 1. *menk.* ištekėjusi moteris; sena moteris, senė; 2. *šnek. fam.* žmona, pati.

Bobaitė (1) bobutė; *mžb.* moteris.

Bobėla (1) *mžb.* moteris.

Bobėlė (2) *dem.* moteris.

Bobėlikė (2) *mžb.* moteris.

Bobėlka (1) moteris.

Bobikė (2) *dem.* moteris, žmona.

Bobytė (1) *mžb.* vaikų priėmėja.

Bóbšė (1) moteris.

Bobulytė (1) *dem.* moteris.

Bobutė (2) 1. sena moteris, gydanti nuo visokių ligų; 2. *žr.* pribuvėja; 3. vyresnio amžiaus moteris.

Bobūsė (2) žmona, draugė.

Bolvānas (1) *menk.* vaikas.

Bračiukas (2) *dem.* maloninis kreipinys, kaip brolau.

Brālis (1) brolis.

Brangūsis (2), -iōji (1) vyras, žmona.

Bràtkā (1) *sv.* brolis.

Bràtkė (1) *sv.* brolis.

Brólaitis (1) 1. pabrolis; 2. pusbrolis.

Brolālis (2) *dem.* brolis.

Brolātis (1) *dem.* brolis.

Brólienė (1) brolio žmona, svainė.

Brólis (1) vyriškosios lyties vaikas kitiems savo tėvų vaikams.

Brolỹs (4) *žr.* brolis.

Brolýtė (1) *dem.* brolis.

Brolýtis (1) *dem.* brolis; kreipinys, pertaras.

Brolìukas (2) *dem. žr. brolis.*

Brólvaikis (1) brolio vaikas.

Bruĩšis (1) vaikas, draugas.

Cecėlė (2) *žr. seselė.*

Cìpkė (2) maža mergaitė.

Ciōcė (2) *sv. 1. teta; 2. sena moteris.*

Ciocýtė (1) *sv. mžb. ciocė.*

Dėdėtis (2) *mžb. dėdė.*

Dėdė (2) motinos ar tėvo brolis.

Dėdienė (1) 1. dėdės žmona; 2. *šnek.* kiekviena senesnė moteris (ppr. vaikų kalboje).

Dėdina (1) *žr. dėdienė.*

Dėdinėla (2) *mžb. dėdina.*

Dėdis (2) *žr. dėdė.*

Dùkara (1) *žr. dukra.*

Dukrà (2) duktė.

Dukráitė (1) sūnaus ar dukters duktė, anūkė.

Dukterėčia (1) brolio ar sesers duktė, brolėčia ar seserėčia.

Duktė (3^b) moteriškosios lyties vaikas savo tėvams.

Įdukra (1) įdukrinta mergaitė.

Įdukterė (1) *žr. įdukra.*

Įsūnis (1) netikras sūnus.

Gaspadinė (2) *sv.1. šeimininkė; 2. virėja, valgio taisytoja, samdoma moteris.*

Gaspadinėlė (2) *sv. mžb. gaspadinė.*

Gaspādneykas, -ė (1) *sv. žr. gaspadorius.*

Gaspadoráitis, -ė (1) *sv. gaspadoriaus sūnus, duktė.*

Gaspadoraūnė (2) *sv. šeimininkas.*

Gaspadoriukas, -ė (2) *sv. mžb. gaspadorius, -ė, gaspadoriaus vaikas.*

Gaspādōrius (2) *sv. 1. ūkio savininkas; namų, ūkio šeimininkas; 2. vyras.*

Gyvėntinis, -ė (1) nesantuokinis vyras ar žmona.

Globėjis, -ėja (1) kas globoja, rūpinasi, padeda.

Jaukytinis (-intinis), -ė (1) meilužis, meilužė.

Jaunāmartė (1) neseniai ištekėjusi moteris.

Jáunas, -a (3) žr. jaunasis, jaunoji.

Jaunàsis (2), -óji (1) 1.vyras arba moteris, kurie tuokiasi; 2. jauniausias, -ia.

Jaunavedỹs, -ė (3^{4a}, 3^b) kas neseniai vedęs ar ištekėjusi; neseniai susituokusiųjų pora.

Jaunėlis, -ė (2) jauniausias šeimoje.

Jaunikáitis (1) jaunas vyras.

Jaunìkis (2) vedantis vyras, jaunikis.

Jaunikliùkas, -ė (2) mžb. jauniklis.

Jaunìklis, -ė (2) jaunas, nesubrendęs žmogus.

Jaunỹlis, -ė (2) jauniausias, jaunėlis.

Jaunùklis, -ė (2) jaunas vaikinąs (mergina).

Jaunuoláitis, -ė (1) jaunuolis, jaunas žmogus.

Kaimýnas, -ė (1) ppr. gretimas gyventojas.

Kaimynėlis, -ė (2) dem. žr. kaimynas.

Kaimýnka (1) kaimynė.

Kaimynkėlė (2) žr. kaimynė.

Kràkis, -ė (2) sulinkęs nebejaunas žmogus.

Krikštāmotė (1) moteris, dalyvaujanti krikštijimo apeigose, nešanti vaiką krikštyti, krikšto motina.

Krikštāsūnis (1) berniukas nešusiems jį krikštyti; krikšto sūnus.

Krikštātėvis (1) vyras, dalyvaujantis krikštijimo apeigose, nešantis vaiką krikštyti; krikšto tėvas.

Krikšto duktė mergaitė nešusiems ją krikštyti, krikštaduktė.

Krikšto pódis, pōdė asmuo, dalyvaujantis krikštijimo apeigose, nešantis vaiką krikštyti, krikšto tėvas (motina).

Kūmetis, -ė (1) samdomasis dvaro darbininkas.

Kumetėlis, -ė (2) mžb. kumetis.

Kumietis, -ė (1) žr. kumetis.

Kūmas, -a (2) krikšto tėvas ar motina.

Kūminas (1) kūmos vyras.

Mamà (4) *malon.* motina 1. motina vaikui; 2. žmona, pati (taip vyras vadina žmoną, turinčią vaikų).

Mamáitė (1) *dem.* motina.

Mamāša (1) *dem.* motina.

Mamātė (2) *dem.* motina.

Mamýtė (1) *malon.* motina.

Mámka (1) žindyvė.

Mamùkas (2) *malon.* motina.

Mamúolis (1) *dem.* motina.

Mamūnė (2) *dem.* motina.

Manàsis (2), -óji (1) vyras, žmona; mylimasis, mylimoji.

Màna žmogėlis vyras (žmonai).

Martėlė (2) *mžb.* marti.

Martì (4) sūnaus žmona.

Martýtė (2) *mžb.* marti.

Materýtė (2) *mžb.* moteris.

Matušaitė (1) *mžb.* matušė.

Matušātė (2) *mžb.* matušė.

Matušė (2) motušė.

Mergà (4) 1. *šnek.* suaugusi, netekėjusi moteris, mergina; 2. *psn.* ūkininko samdoma darbininkė, samdinė.

Mergāca (2) *dem.* merga.

Mergaičiùkė (2) *mžb.* mergaitė.

Mergáička (1) žr. mergaitė.

Mergáičkė (1) žr. mergaitė.

Mergaitė (1) 1. moteriškosios lyties vaikas (skiriant nuo berniuko); 2. subrendusi netekėjusi moteris, mergina; 3. *psn.* jauna samdinė, tarnaitė, pusmergė.

Meĩgpalaikė (1) *menk.* prasta mergina, mergšė.

Mergatė (2) *psn.* jauna samdinė, tarnaitė, pusmergė.

Mergėlė (2) 1. maloninis jaunos netekėjusios moters (merginos) pavadinimas; 2. moteriškosios lyties vaikas, mergaitė; 3. *psn.* samdinė mergina.

Mergėlka (1) *menk.* mergelė.

Mergelkėla (2) *mžb.* mergelė.

Meĩgė (2) *žr.* merga.

Meĩgėšia (2) senmergė.

Mergica (2) 1. paaugusi mergaitė; 2. maža mergaitė, mergytė; duktė.

Mergička (2) *hibr. žr.* mergica.

Mergičkė (2) *žr.* mergička.

Mergičkėla (2) maža mergaitė, mergytė.

Mergikė (2) maža mergaitė, mergytė.

Mergina (2) 1. jauna subrendusi, netekėjusi moteris; 2. *psn.* samdinė, merga.

Merginkėlė (2) *dem.* mergaitė.

Mergiūtė (2) 1. suaugusi mergaitė, mergina; 2. moteriškosios lyties vaikas, mergytė.

Meĩgiščia (2) *menk.* mergaitė.

Meĩgiška (1) mergina.

Mergiūkė (2) *mžb.* mergina.

Mergiūkštė (1) 1. paauglė mergaitė, mergiotė; 2. maža mergaitė; dukra; 3. patinkama mergaitė, mylimoji.

Mergyčka (1) *hibr. žr.* Mergica.

Mergytė (1) maža mergaitė.

Močiūtė (2) *malon.* 1. motina; 2. motinos ar tėvo motina, senelė.

Moterėlė (2) *malon.* moteris.

Móteris (1) 1. vaikus gimdančios lyties žmogus, ppr. suaugęs; 2. tos lyties ištekėjęs žmogus; prš. mergina; 3. *šnek.* žmona, pati.

Móteriška (1) žr. moteris.
Móteriškas (1) žr. moteris.
Moterišké (2) žr. moteris.
Moteriškóji (1) žr. moteris.
Moterýtė (1) mžb. moteris.
Mótina (1) moteris savo vaikui.
Motinėlė (2) *malon.* motina.
Motinùkė (2) *malon.* motina.
Motinutė (2) *malon.* motina.
Mot(e)riškėlė (2) *malon.* moteriškė.
Naciùkas (2) bernelis.
Paáugėlis, -ė (1) paauglys.
Pabrólis (1) netikras broils.
Pabrolỹs (3^b) ppr. vestuvių apeigose jaunavedžio palydovas, pajaunys.
Pacānas (1) paauglys.
Pacanėlis (2) *dem.* paauglys.
Pacaniùkas (2) *dem.* pacanas.
Pacánka (1) paauglė.
Pacánkė (1) paauglė.
Pacankėlė (2) *dem.* pacankė.
Pacankiùkė (2) *dem.* pacankė.
Pacókas, -ė (2) *dem.* jaunuolis.
Pamergỹs, -ė (3^b) vestuvėse – jaunųjų palydovas.
Pamestinis, -ė (2) paliktas kur (apie vaiką).
Pamestinùkas, -ė (2) *dem.* pamestinis.
Pametinis, -ė (2) kas metai gimstąs.
Pametinùkas, -ė (2) *dem.* pametinis.
Pāmotė (1) moteris savo vyro vaikams iš ankstesnės jo santuokos.

Pamotéla (1) *malon.* pamotė.

Panà (4) *šnek.* mergina.

Panelātė (2) *žr.* panelė.

Panėlė (2) 1. *šnek. mžb.* pana; 2. priedėlis prie netekėjusios moters vardo, pavardės, laipsnio ir pan. (pagarbiai, mandagiai vadinant ar kreipiantis).

Panénka (1) *dem. žr.* pana.

Panikė (2) *dem.* mergina.

Pāniška (1) pana, panelė.

Pāniškoji (1) pana, panelė.

Paniūtė (2) *dem.* ponia.

Patélka (1) *menk.* žmona.

Patėvis (1) vyras savo žmonos vaikams iš ankstesnės santuokos.

Pàts, -i (2) vyras, žmona.

Piršlỹs (4), -iėnė (1) asmuo, kuris perša vyrui žmoną arba žmonai vyrą.

Pódinas (1) krikšto tėvas.

Pódis (1), pōdė (2) krikšto tėvas ar motina.

Podinėlis, -ė (2) *malon.* podis, podė.

Podýtė (1) *dem.* krikšto mama.

Pódukra (1) netikra duktė.

Ponaičiukas (2) *žr.* ponaitis.

Ponáitis (1) ponas.

Ponālis (2) ponulis.

Ponātis (1) ponaitis.

Pōnas (1), -ià (4) turtingas žmogus; kas nedirba fizinio darbo; valdininkas.

Poniušýtė (2) *dem.* poniutė.

Poniūtė (2) *žr.* ponia.

Ponùlis, -ė (2) *dem.* ponas, ponia.

Pósūnis (1) netikras sūnus.

Pribuvėja (1) moteris, kuri padeda gimdyti.

Príepenas (1) sugyventinis.

Príetelis, -ė (1) bičiulis, draugas.

Príevaizdas (1) šeimos galva.

Príevyris (1) netikras vyras, jaukintinis.

Próanūkis, -ė (1) provaikaitis.

Prómočiutė (1) prosenelė.

Proprósenelis, -ė (1) prosenelio tėvas ar motina.

Prósenelis, -ė (1) senelės ar senelio tėvas, motina.

Prósenutė, -ė (1) *dem.* prosenelis.

Pusberniākas (2) *dem.* pusbernis.

Pusbernėkas (1) pusbernis.

Pusberniókas (1) *dem.* pusbernis.

Pùsbernis (1) 1. samdinys. 2. paauglys.

Pusberniùkas (2) *dem.* 1. samdinys; 2. paauglys.

Pùsbrolis (1) tėvo (motinos) brolio (sesers) sūnus.

Pùšmergė (1) 1. samdinė; 2. paauglė.

Pùsseserė (1) tėvo (motinos) brolio (sesers) duktė.

Pùššvogeris (1) pusseserės vyras.

Pùsvaikasis (1) žr. pusbernis.

Samdiniñkas (-ỹkas), -ė (2) žr. samdinys.

Samdinỹs, -ė (3^b) samdomas darbininkas (ppr. žemės ūkio).

Sāvas žmogùs šeimininkas.

Secýtė (1) *dem.* sesuo.

Senàsis (2), -óji (1) vienas kuris iš sutuoktinių, tėvų ar senelių.

Senbernėlis (2) *dem.* senbernis.

Sénbernis (1) *menk.* likęs nevedęs vyras.

Seneláitis, -ė (1) senelis.

Senēlia (2) žr. senelis.

Senēlis, -ē (2) 1. senas žmogus; 2. tēvo ar motinos tēvas, motina.

Seneliukas, -ė (2) dem. senelis.

Senikė (2) dem. seno amžiaus moteris.

Seniókas, -ė (2) žr. senis.

Sēnis, -ė (2) 1. senas žmogus; 2. *tarm. fam.* vyras, žmona.

Sēnius (2) žr. senis 2.

Senýtis, -ė (1) dem. senis.

Senytėlis, -ė (2) dem. senis.

Sénmergė (1) *menk.* likusi netekėjusi mergina.

Senmergėla (1) dem. *menk.* senmergė.

Senōlis, -ė (2) 1. tēvo ar motinos tēvas (motina); 2. vyriausiasis.

Senpalaikis, -ė (1) *menk.* iškaršęs senis, persenėlis.

Senučikė (2) dem. senė.

Senučiukas, -ė (2) dem. senis.

Sen(i)ukas, -ė (2) dem. senis.

Senulýtis, -ė (1) dem. senis.

Senutėlis, -ė (2) dem. senutis.

Sen(i)utis, -ė (2) dem. 1. senis; 2. žr. senelis.

Senutýtis, -ė (1) dem. senutis.

Septýnė (1) *prk.* prasta mergina.

Sesáitė (1) *mžb.* sesuo 1.

Sesātė (2) *mžb.* sesuo1.

Sesėlė (2) *mžb.* 1. sesuo 1; 2. sesuo 2.

Seseráitė (1) *mžb.* sesuo 1.

Sēserė (1) sesuo 1.

Seserė́nė (1) pusseserė.

Seserikė (2) *mžb.* sesuo 1.

Seseriùkė (2) *mžb.* sesuo 1.

Sesētė (2) *mžb.* sesuo 1.

Sesėla (1) *mžb.* sesuo1.

Sesýtė (1) *mžb.* sesuo 1.

Sesúo (3^b) 1. moteriškosios lyties žmogus kitiems savo tėvų vaikams; 2. *prk.* tos pačios aplinkos, bendrų interesų moteris, bičiulė; 3. *bžn.* vienuolė ar bažnytinės brolijos narė.

Sesùtė (2) *mžb.* sesuo 1.

Sesuvà (3^b) *žr.* sesuo 1.

Sesvà (4) *žr.* susuva.

Snarglālis, -ė (2) *menk.* paauglys.

Snarglinis, -ė (2) *menk.* labai jaunas.

Snargliùkas, -ė (2) *dem.* snarglius.

Snar̃glius, -ė (2) *menk.* 1. kas apsisnarglėjęs; 2. nesubrendęs žmogus, piemengalis.

Stavořčius (2) *sv.* draugas.

Striùžas (2) mažas vaikas.

Striužėlis (2) *dem.* mažas vaikas.

Sudėtinis, -ė (2) *žr.* sugyventinis.

Sudrėbtinis, -ė (2) kas gyvena nesusituokęs.

Sugyvėntinis, -ė (1) be santuokos gyvenantis vyras ar moteris.

Sùlainis (2) tarnas.

Sūnas (3) sūnus.

Sūnelātis (2) *dem.* sūnus.

Sūnėlis (2) *dem.* sūnus.

Sūnė (1) sūnus.

Sūnėnas (1) brolio (sesers) sūnus.

Sūnùs (3) vyriškosios lyties vaikas savo tėvams.

Sūnusas (1) *žr.* sūnus.

Susíedas (1) kaimynas.

Sváinis, -ė (1) 1. žmonos ar vyro sesuo (brolis); 2. brolio žmona (žmonos brolis); 3. žmonos ar vyro brolio žmona (žmonos brolis).

Svōčias, -ià (2) žento ar marčios tėvas (motina).

Šeimininkėlis, -ė (1) *dem.* šeimininkas.

Šeiminýkas, -ė (1) / šeiminiñkas, -ė (2) 1. ūkio savininkas vyras ar moteris; 2. kas tvarko ūkį.

Šeiminýkštis, -ė (1) samdinys.

Šeimyniškis, -ė (1) samdytos šeimynos narys, samdinys.

Švógeris, -ė(1) sv. svainis, sesers vyras (vyro sesuo).

Švogierýs (4) žr. švogeris.

Švóg(i)erka (1) sv. brolio (sesers) žmona, svainė.

Tarnas, -aitė (4) samdytas namų darbininkas.

Tarnáutojas, -a (1) 1. samdinys; 2. tarnaujantis pas ūkininką; 3. kas patarnauja.

Tėkis (2) meilužis, jaukintinis.

Tetà (4) senelis.

Tetà (4) 1. tėvo ar motinos sesuo; 2. *šnek.* kiekviena senesnė moteris kiekvienam vaikui.

Tète, tētė / tētis (2) tėvas, tėtis.

Tetýtė (1) *malon.* tėvas.

Tetýtis (1) *malon.* tėvas.

Tetùkas (2) *malon.* tėvas.

Tetulénas (1) tetos vyras.

Tetuliùkas (2) *malon.* tėvas.

Tetušėlis (2) *malon.* tėvas.

Tetùšis (2) *malon.* tėvas.

Tèv(i)ùkas (2) *malon.* tėvas.

Tèvunātis (2) *malon.* tėvas.

Tėvas (3) 1. vyras; 2. vedęs vyras savo vaikams.

Tèvėlis (2) *malon.* tėvas.

Tèveliùkas (2) *mžb.* tėvelis.

Tévinis (1) vyras.

Tèviùkas (2) uošvis.

Tèvunáitis (1) ūkininko sūnus dalies ar visko paveldėtojas.

Titėlis (2) senelis ar net prosenelis.

Tivėlis (2) *dem.* tėvas.

Ūkininkáitis, -ė (1) ūkininko sūnus, duktė.

Ūkininkas, -ė (1) 1. didesnio ar vidutinio žemės ploto (ūkio) savininkas; 2. *prk.* kas tvarko ūkį, įmonę, ūkio reikalus.

Ūkininkėlis, -ė (2) *dem. žr.* ūkininkas.

Ūkinýkas, -ė (1) *žr.* ūkininkas.

Uošvėlis, -ė (2) *malon.* uošvis.

Uošvenýtė (1) *malon.* uošvienė.

Úošvienė (1) *žr.* uošvė.

Úošvis, -ė (1) žmonos ar vyro tėvas (motina).

Urėdas (2) ūkio tvarkytojas, prievaizdas.

Užkurinis, -ė (2) nuėjęs į žmonos (vyro) ūkį užkuromis gyventi vyras (moteris).

Užkurýs (3^b) vyras, kuris vesdamas nueina gyventi į žmonos namus ar ūkį.

Vaikas (4) 1. sūnus; 2. tėvams sūnus ar duktė; 3. smulkus žmogus; 4. *malon.* kreipinys į suaugusį ar pertaras. 5. *ppr.* tam tikras aplinkos aplinkybių sąlygotas asmuo.

Vaikātis (2) vaikas.

Vaikeliùkas (2) *dem.* vaikas.

Vaikėsas (2) 1. samdinys, bernas; 2. vaikinas.

Vaikėsgalis (1) *menk.* berniukas.

Vaikesiùkas (2) *dem.* vaikesas.

Vaikėzas (1) paaugęs berniukas.

Vaikiāgalis (1) vaikas.

Vaikiākas (1) berniukas.

Vaikigalis (1) *menk.* vaikas.

Vaikìnas (2) 1. jaunas, vyriškas vyras; 2. jaunikaitis, jaunuolis.

Vaikinùkas (2) *mžb.* vaikas.

Vaĩkis (2) 1. vaikas; 2. samdinys, bernas; 3. vaikas; 4. anùkas.

Vaikiùkas (2) 1. vaikas, vaikinukas; 2. berniukas.

Vaikiũkštis (1) vaikas.

Vaikýtis (1) *dem.* vaikas.

Vaĩkpalaikis (1) 1. paauglys; 2. *menk.* vaikas.

Vaikùtis (4) *dem.* vaikas.

Verģis (4) samdinys.

Vėdùtis (2) žr. jaunikis.

Vienišas (1) viengungis.

Vienstipis (1) 1. našlys; 2. viengungis.

Výras (1) 1. sūnus; 2. vyriškosios lyties žmogus; 3. kreipimosi žodis; 4. moters sutuoktinis; pats.

Vyrélė (1) *dem.* vyras.

Vyrėlis (2) *dem.* vyras.

Vyriókas (1) vyras.

Vyriókšlis (1) žr. vyriokas.

Vyriškas (-is) (2) 1. vyras; 2. vyriškosios lyties žmogus; 3. tarnas, samdinys.

Vyriùkas (2) *dem.* vyras.

Vyrùtis (2) 1. *dem.* vyras; 2. įterpinys.

Zėnis (2) 1. vaikas; 2. samdinys, bernas.

Zeniùkas (2) berniukas.

Zėnas (2) 1. vaikas; 2. samdinys, bernas.

Zėngalis (-ys) (1) *menk.* vaikas.

Zìngalis, -ė (1) žr. anùkas.

Žaliũkas (2) paaugęs, stambokas vaikas.

Žemaičiùkas, -ė (2) *dem.* samdinys.

Žemaĩtis, -ė (2) 1. samdinys iš kito krašto; 2. žmogus ne iš tų vietų.

Žėmininkas, -ė (1) žmogus, dirbantis žemę, žemdirbys.

Žėminykas, -ė (1) žemdirbys, ūkininkas.

Žėnėklis (2) vedęs ir išsiskyręs vyras.

Žėntas (3) dukters vyras.

Žėnas (1) žr. zėnas.

Žíenas (1) bernas.

Žmogėlis (2) 1. paprastas žmogus; 2. vyras (žmonai).

Žmogùs (4) vyras.

Žmonà (3) 1. sutuoktinė savo vyrui; 2. šnek. moteriškė.

Žmonėla (2) dem. žmona.

Žmonėlė (2) žr. žmona.

Žmonikė (2) dem. žmona.

Žmonýtė (1) dem. žmona.

Santrumpų sąrašas

Al. – Alsiai.

Bdv. – būdvardis.

Brn. – Bariūnai.

Bvd. – Buivydziai.

bažn. – bažnytinis.

dem. – deminutyvas.

dk. – daiktavardis.

Dlb. – Dilbinai.

Dnr. – Daunoriškės.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika.

DLKŽe – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Elektroninė versija.

Dmk. – Domeikiai.

Dml. – Dameliai.

Drs. – Drąsutaičiai.

Dž. – Džiugiai.

etnogr. – etnografija.

Ežk. – Ežeikiai.

fam. – familiarus / familiariai.

Grž. – Gražaičiai.

Gtč. – Gataučiai.

Gšč. – Gasčiūnai.

Gžč. – Gaižaičiai.

hibr. – hibridas.

istor. – istorinis, istorija, istorizmas.

Jčn. – Jaučiūnai.
Jdž. – Juodžiai.
Jkš. – Jakiškiai.
Jnn. – Jauniūnai.
Jnš. – Joniškis.
Kbr. – Kyburiai.
Km. – Kemsiai.
Kpl. – Kepaliai.
Krn. – Kirnaičiai.
la. – latviškai.
Lnk. – Lankaičiai.
Lnkč. – Linkaičiai.
Ldk. – Lydekiai.
LKA – Lietuvių kalbos atlasas.
LTi – Lietuvių tautosakos institutas.
LTR – Lietuvių Tautosakos rankraštynas.
LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas.
malon. – maloninis.
menk. – menkinamasis.
Mdg. – Mėdginai.
Mk. – Mekiai.
Mkš. – Mikšiūnai.
Mlč. – Mielaičiai.
Mlv. – Milvydžiai.
Mrn. – Maironiai.
mžb. – mažybiniš.
M. Katil. – Marius Katiliškis.
Mžl. – Maželiai.

ntk. – neteiktinas.
plg. – palyginkite.
ppr. – paprastai.
prk. – perkeltinė reikšmė.
prš. – priešybė, priešinga reikšmė.
psn. – pasenęs žodis ar posakis.
Pšp. – Pošupės.
pvz. – pavyzdžiui.
Rdš. – Rudiškiai.
Rmš. – Ramoškiai.
Rpn. – Ropininkai.
Sbč. – Sabačiūnai.
Sk. – Skaistgirys.
Sktv. – skaitvardis.
Sln. – Slėpsniai.
Stn. – Stoniūnai.
Stp. – Stupurai.
sv. – svetimybė.
šnek. – šnekamosios kalbos žodis.
tarm. – tarminis žodis.
teis. – teisės terminas.
Trm. – Trumpaičiai.
Tsn. – Tausėnai.
v. – vyriškoji giminė.
Vksm. – veiksmazodis.
Vng. – Vanagai.
Žg. – Žagarė.
žr. – žiūrėkite.

Žr. – Žiuriai.